

PROJEKT

UCHWAŁA NR /...../2024
RADY MIEJSKIEJ W IZBICY KUJAWSKIEJ
z dnia 2024 roku

w sprawie zatwierdzenia „Planu Ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice w Wietrzychowicach i Gaju, gmina Izbica Kujawska”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 609 ze zm.) oraz art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.), uchwala się, co następuje:

§ 1. Zatwierdza się „Plan Ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice w Wietrzychowicach i Gaju gmina Izbica Kujawska”, sporządzony przez dr. Piotra Papiernika na zlecenie Gminy Izbica Kujawska, w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Toruniu Delegatura we Włocławku, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Traci moc Uchwała Nr XVIII/131/12 Rady Gminy i Miasta Izbica Kujawska z dnia 30 października 2012 roku w sprawie zatwierdzenia Planu Ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice w Wietrzychowicach i Gaju, gmina Izbica Kujawska.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Izbicy Kujawskiej.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

BURMISTRZ
Marek Dorabiała

UZASADNIENIE

Park kulturowy jest formą ochrony zabytków, a zakres treściowy uchwały o utworzeniu parku został uregulowany w art. 17 ust. 1, w związku z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z art. 16 ust. 2 uchwała rady o utworzeniu parku kulturowego określa jego granice i nazwę, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia. Dokument musi więc zawierać trzy elementy: precyzyjne określenie granic parku kulturowego, sposób ochrony parku kulturowego, zakazy i ograniczenia obowiązujące w parku kulturowym. Park Kulturowy Wietrzychowice został powołany uchwałą rady gminy i miasta w 2006 r. Plan ochrony tego parku – został zatwierdzony uchwałą rady w 2012 r. i od tego czasu mocno się zdezaktualizował (np. w wyniku najnowszych badań archeologicznych, prowadzonych w parku i poza jego terenem). Nowy plan ochrony został pozytywnie zaopiniowany przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 20 grudnia 2023 roku. Chcąc, aby w przyszłości Park Kulturowy Wietrzychowice został wpisany na prezydencką listę pomników historii, należało sporządzić nowy plan, który niniejszym w formie uchwały przedkłada się Wysokiej Radzie.

Załącznik do UCHWAŁY NR /...../2024
RADY MIEJSKIEJ W IZBICY KUJAWSKIEJ
z dnia 2024 roku
w sprawie zatwierdzenia
„Planu Ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice
w Wietrzychowicach i Gaju, gmina Izbica Kujawska”

**Plan Ochrony
Parku Kulturowego Wietrzychowice
w Wietrzychowicach i Gaju,
gmina Izbica Kujawska**

Plan ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice

**PLAN OCHRONY
PARKU KULTUROWEGO WIETRZYCHOWICE**

wykonano na zlecenie:

**GMINY
IZBICA KUJAWSKA**

**Opracowanie:
dr Piotr Papiernik**

Izbica Kujawska 2022

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Park Kulturowy Wietrzychowice – informacje wstępne	5
2. Podstawy prawne funkcjonowania Parku Kulturowego Wietrzychowice	12
Rozdział I: Diagnoza	15
1. Obszar, granice i struktura własnościowa Parku Kulturowego Wietrzychowice	15
2. Wykaz zabytków i stanowisk archeologicznych	21
Stanowiska z obszaru Parku Kulturowego Wietrzychowice	21
Źródła archeologiczne rozpoznane poza stanowiskami archeologicznymi	
na terenie kompleksu leśnego w Wietrzychowicach	27
Stanowiska archeologiczne położone w strefie C, otulinie Parku Kulturowego Wietrzychowice	
(por. załącznik nr 4)	28
3. Stan zachowania obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych	52
Cmentarzysko megalityczne w Wietrzychowicach	52
Grobowiec nr 2	54
Grobowiec nr 3	55
Grobowiec nr 4	56
Grobowiec nr 5	56
Pozostałe źródła archeologiczne na terenie Parku w lesie wietrzychowickim	57
Gaj, stanowisko nr 1	58
4. Stan zagospodarowania i użytkowania terenu	68
5. Komunikacja i infrastruktura techniczna	73
6. Zasoby przyrodnicze	73
7. Krajobraz kulturowy	75
8. Wartości turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne	76
9. Obszar parku kulturowego w dokumentach planistycznych	78
Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku	
– Strategia Przyspieszenia 2030+	78
Strategia Rozwoju Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gmin Powiatu Włocławskiego	79
Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Włocławskiego na lata 2020-2023	79
Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego	
Gminy i Miasta Izbica Kujawska	80
Strategia Rozwoju Gminy Izbica Kujawska na lata 2016-2020	80
Rozdział II: Prognoza	82
1. Analiza SWOT – słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń	82
2. Uwarunkowania rozwojowe krajobrazu	84
3. Strefy ochronne obszaru	86

Rozdział III: Ustalenia i wytyczne	88
1. Aktualizacja decyzji o wpisie do rejestru zabytków	88
2. Kierunki i zakresy działań w strefach ochronnych	89
3. Sporządzenie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego	90
4. Wytyczne do Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego.....	91
5. Podjęcie starań o uznanie zabytku za pomnik historii.	93
Podsumowanie	95
Spis rycin.....	96
Spis załączników.....	98
Literatura.....	99

Wprowadzenie

1. Park Kulturowy Wietrzychowice – informacje wstępne

Park Kulturowy Wietrzychowice (zwany dalej Parkiem), którego pełna nazwa brzmi: „Park Kulturowy Wietrzychowice w Wietrzychowicach i Gaju, gmina Izbica Kujawska” powstał dla ochrony pięciu grobowców kujawskich w Wietrzychowicach (ryc. 1) i jednego w miejscowości Gaj Stolarski (ryc. 7), zbudowanych w młodszej epoce kamienia, około 5,5 tys. lat temu. Decyzję w tej sprawie podjęła Rada Gmina i Miasta w Izbicy Kujawskiej, w dniu 18.07.2006 r.

Ryc. 1. Zdjęcie lotnicze grobowców kujawskich w Wietrzychowicach

Monumentalne budowle, wznoszone przy użyciu kamiennych głazów, często nazywane megalitami (od greckich słów *megas* – wielki i *lithos* – kamień), należą do najciekawszych i najbardziej znanych zabytków archeologicznych. Występują w różnych miejscach na świecie oraz są ważnymi obiektami turystycznymi, odwiedzanymi przez miliony ludzi na wszystkich kontynentach naszej planety. W Europie większość budowli megalitycznych powstała w młodszej epoce kamienia lub w epoce brązu, między V a II tysiącleciem p.n.e. Wśród nich najliczniej występują grobowce, a rzadziej świątynie lub inne obiekty kultu. W zależności od charakterystycznych elementów konstrukcyjnych budowy wyróżniono ich wiele typów i rodzajów: np. dolmeny, kromlechy, aleje menhirów, groby korytarzowe, galeriowe oraz skrzynkowe. Z terenami ziem polskich związane są przede wszystkim grobowce kujawskie, których nazwa powstała w XIX wieku, od regionu gdzie było ich najwięcej. Należą one do najstarszych form budowanych od Normandii na zachodzie, poprzez Wyspy Brytyjskie, północne Niemcy i południową Skandynawię, aż po dorzecze Wisły na wschodzie. Elementem charakterystycznym tych grobowców są wydłużone nasypy ziemne, których długość wynosi

najczęściej kilkadziesiąt metrów. W archeologii europejskiej określane są terminem *long barrows*, podkreślającym ich wizualny charakter.

Grobowce spełniały różne funkcje w życiu społeczności neolitycznych. Były przede wszystkim miejscami pochówku zmarłych i odprawiania ceremonii pogrzebowych. Monumenty z pewnością stanowiły wyróżniający się element w przestrzeni zamieszkałej i zagospodarowanej przez rolników. Dla wspólnot neolitycznych megality mogły stanowić widoczny symbol własności konkretnego obszaru. Część archeologów, analizując położenie grobowców, zwraca uwagę na ich związek ze szlakami komunikacyjnymi, co według nich może sugerować jeszcze jedną ich funkcję – swoistych drogowskazów.

Budowa grobowca była przedsięwzięciem wymagającym dobrej organizacji i zaangażowania znacznych środków i nakładów pracy. Wskazuje to na wysoką pozycję polityczną lub religijną osób pochowanych w megalitach. Wszystkie czynności związane z powstawaniem poszczególnych monumentów wydają się bardzo przemyślane i połączone z wierzeniami rolników z epoki kamienia, przede wszystkim z ich wyobrażeniem o życiu pozagrobowym. Gromadzenie odpowiednich materiałów, szczególnie głazów narzutowych oraz sama budowa grobowców musiała trwać dość długo, co najmniej kilka miesięcy, a może nawet i lat. Megality, po wzniesieniu były nadal obiektami ważnymi i użytkowanymi religijnie nawet przez kilka stuleci.

Ryc. 2. Rozmieszczenie grobowców kujawskich na Kujawach oraz zasięg ich występowania w Polsce, stan na 2019 r.

Megalityczne grobowce typu kujawskiego są najstarszymi zabytkami architektury na ziemiach polskich. Zostały zbudowane w IV tys. p.n.e. przez ludność rolniczą, w arche-

ologii określaną mianem kultury pucharów lejkowatych. Społeczności te, m.in. na terenie Kujaw, Pomorza, ziemi chełmińskiej i wschodniej Wielkopolski, wznosiły dla swoich zmarłych monumentalne budowle (ryc. 2). Najważniejszym elementem megalitów są wielkie narzutowe głazy, które – ustawione jeden obok drugiego – stanowiły obstawę nasypu ziemnego (ryc. 3). Nasypowi o wysokości sięgającej w najwyższym punkcie ok. 3-4 m nadawano kształt wydłużonego trapezu lub długiego trójkąta, którego długość bywała różna i z reguły wynosiła kilkadziesiąt, a czasem przekraczała nawet 100 m.

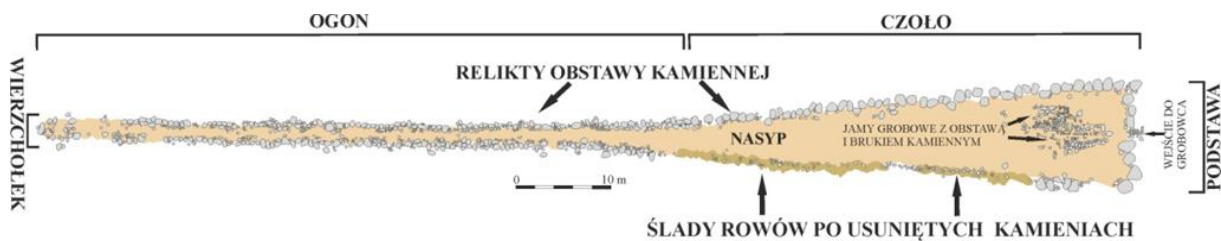
Ryc. 3. Obstawa kamienna grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, widok w czasie badań wykopaliskowych w 1935 r.

Początki zainteresowań grobowcami kujawskimi sięgają II połowy XIX w. Pierwszy wiarygodny opis kujawskich megalitów zawdzięczamy Maksymilianowi Chełmińskiemu, który w 1843 r. opublikował relacje z podróży po Kujawach. Pisał: *„widzieliśmy po polach rozrzucone tu i ówdzie mogiły odwieczną ręką sypane. Ogromnej wielkości kamienie, zgromadzone na jedno miejsce i przesypane ziemią stanowią materiał budowy świadków dalekiej przeszłości. Każda mogiła przedstawia kształt wielkiego trójkąta ostrokątnego”*. Grobowcami

interesował się również wielki polski etnograf Oskar Kolberg, który w krótkim rozdziale pt. *Żale*, zamieszczonym w monumentalnym dziele *Lud. Jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gęsta, zabawy, pieśni, muzyka i tańce*, przedstawia opisy grobowców m.in. z okolic Lubrańca. Z przekazów XIX-wiecznych należy jeszcze wymienić charakterystyczną relację Maksymiliana Boruckiego, opublikowaną w 1882 roku. Relacja ta wskazuje z jednej strony na powszechne występowanie „żalek”, a z drugiej na ich niszczenie przez miejscową ludność dla pozyskiwania kamiennego budulca.

Pierwsze udokumentowane badania wykopaliskowe przeprowadziła warszawska „miłośniczka starożytności” Natalia Kicka w Żurawicach, już w 1873 r. Nad Zgłowiązką wykopaliska prowadził niemiecki generał Roderich von Erckert, który w 1879 i 1880 r. rozkopał po amatorsku ok. 30 grobowców położonych w okolicach Izbicy Kujawskiej i Lubrańca. Wprowadził on do literatury archeologicznej termin „grobowce kujawskie” w miejsce wcześniejszego określenia *Hünenbetten* – „łóża olbrzymów”. Przed I wojną światową istotną rolę w poznawaniu kujawskich megalitów odegrał również prof. Leon Kozłowski, badając obiekty położone m.in. w Świerczynie i Świerczynku. Wyniki swoich badań opublikował w 1921 r. Na ich podstawie można sądzić, że były to prace przede wszystkim o charakterze kolekcjonerskim.

Szczególną rolę w poznaniu i ochronie grobowców kujawskich odegrał prof. Konrad Jażdżewski, który jako pierwszy przeprowadził systematyczne i w pełni naukowe badania wykopaliskowe megalitów już w latach 30. XX wieku. Wśród jego licznych dokonań należy wymienić przede wszystkim rozpoznanie zgrupowania megalitów w Wietrzychowicach, Obałkach i Leśniczówce, położonych na terenie dzisiejszych gmin Izbica Kujawska i Boniewo. Prace te wykonywał według własnej i niezwykle nowoczesnej na tamte czasy metody badań, dzięki której uporządkował dotychczasową wiedzę dotyczącą grobowców kujawskich. Po raz pierwszy przedstawił tezę, że budowniczości tych obiektów to ludność kultury pucharów lejko-watych (nazwa pochodzi od charakterystycznego kształtu używanych naczyń), a czas powstania określił na środkową część młodszej epoki kamienia, którą według obecnego datowania należy umieszczać między 3700 a 3300 lat p.n.e. Ponadto zdefiniował pojęcie grobowców kujawskich jako obiektów składających się z trzech zasadniczych części: nasypu ziemnego, obstawy kamiennej oraz jednego lub kilku grobów dorosłych mężczyzn, zawsze znajdujących się pod nasypami (ryc. 4).

Ryc. 4. Schematyczne przedstawienie podstawowych elementów grobowców kujawskich w Wietrzychowicach

Zgrupowanie grobowców kujawskich w Wietrzychowicach prof. Konrad Jażdżewski odkrył w 1934 r., jako pracownik Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Jego relacja z tego wydarzenia ukazała się w czasopiśmie „Z otchłani wieków”, w której pisał „W lasku, należącym do właściciela Wietrzychowic, p. Adolfa Boehmera, znajduje się 6 olbrzymich grobów t. zw. kujawskich z młodszej epoki kamiennej. Są to zdaje się największe i najokazalsze groby tego rodzaju w Polsce i może w ogóle w tej części Europy...” Największy z grobowców prof. Konrad Jażdżewski i Stanisław Madajski zbadali wykopaliskowo już w 1935 r. Megalit oznaczony nr 3 po badaniach wykopaliskowych został zrekonstruowany (ryc. 5), z wykorzystaniem oryginalnej obstawy kamiennej sprzed 5,5 tys. lat!

Ryc. 5. Grupa pracowników wykopaliskowych na tle zrekonstruowanego grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, prawdopodobnie 1936 r.

Główne badania wykopaliskowe cmentarzyska megalitycznego w Wietrzychowicach przeprowadziło Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi w latach 1967-1969. W pracach wykonanych pod kierunkiem prof. Konrada Jażdżewskiego brało udział liczne grono łódzkich archeologów. Pracami objęto cztery grobowce (o numerach 1, 2, 4 i 5) oraz tzw. miejsce X, w którym miał się znajdować szósty grobowiec. W czasie prac wykopaliskowych okazało się, że w tym miejscu jest tylko naturalny pagórek. Dodatkowo, badaniami sondażowymi, wykonano próbę lokalizacji megalitu w Śmiełach.

Po badaniach wykopaliskowych wszystkie grobowce zostały zrekonstruowane, a następnie z inicjatywy prof. Konrada Jażdżewskiego utworzono rezerwat archeologiczno-przyrodniczy w Wietrzychowicach. Rezerwat ten powstał dzięki porozumieniu i współpracy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi z Lasami Państwowymi Nadleśnictwo Gaj przy akceptacji ze strony Okręgowej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu (ryc. 6).

**Ryc. 6. Wietrzychowice, po otwarciu rezerwatu archeologicznego, prawdopodobnie 1971 r.
Od prawej: Eugeniusz Paliwoda, nadleśniczy Witold Warlich,
prof. Konrad Jażdżewski, Stefania Jażdżewska, Marian Skoczylas**

Pierwsza relacja o grobowcach kujawskich położonych w miejscowości Gaj pochodzi z 1936 r. Na podstawie wizytacji Stanisława Madajskiego wiadomo było, że „naprzeciw siedziby nadleśnictwa znajdują się dwa grobowce, w tym jeden mocno zniwelowany, bez obstawy kamiennej a drugi jeszcze dość dobrze zachowany dochodzący do 2 m wysokości”. Podobną sytuację zastał w 1949 roku prof. W. Chmielewski, który razem z prof. A. Gardawskim sporządzili plan sytuacyjny megalitów. W roku następnym pracownicy Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi przeprowadzili prace wykopaliskowe grobowca nr 1. Badaniami kierowali Maria i Waldemar Chmielewscy, przy współpracy ze Stanisławem Madajskim oraz pod nadzorem prof. Konrada Jażdżewskiego. Wykopaliska ograniczono do dobrze widocznego nasypu z obstawą kamienną o długości 55 m. Po badaniach grobowiec zrekonstruowano (ryc. 7).

Ryc. 7. Zdjęcie lotnicze położenia rekonstrukcji grobowca nr 1 w Gaju

W 2009 roku, po niemal czterdziestoletniej przerwie, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, działając razem z Fundacją Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego wznowiło prace archeologiczne w rejonie Wietrzychowic. Trwające nadal badania prowadzone są przez zespół specjalistów z różnych dziedzin, pracujących w wielu instytucjach naukowych w Polsce. Obok prac wykopaliskowych wykonywane są kompleksowe badania środowiska geograficznego oraz liczne prospekcje nieinwazyjne („archeologia lotnicza”, badania geofizyczne i geochemiczne oraz szczegółowa inwentaryzacja źródeł archeologicznych). W ich ramach pod kierunkiem dr. Piotra Papiernika na terenie Parku lub w jego najbliższym sąsiedztwie wykonano, m. in.:

1. Badania wykopaliskowe w bezpośrednim otoczeniu grobowców kujawskich w Wietrzychowicach (ryc. 8)
2. Badania wykopaliskowe grobowca nr 2 w Gaju
3. Badania wykopaliskowe osad kultury pucharów lejkowatych w Osieczu Małym i Śmiełach, które położone są w otoczeniu grobowców w Wietrzychowicach
4. Archeologiczne badania powierzchniowe w szeroko rozumianym otoczeniu Parku Kulturowego Wietrzychowice
5. Badania weryfikacyjne niewidocznych w terenie reliktyw grobowców kujawskich, wzmiankowanych przez prof. Konrada Jażdżewskiego, m. in. w Śmiełach i Osieczu Małym, położonych się w sąsiedztwie megalitów w Wietrzychowicach
6. Badania geologiczne, geochemiczne i geofizyczne na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice.

Ryc. 8. Badania wykopaliskowe w sąsiedztwie grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, w 2016 r.

Powyższe badania przyniosły znaczący wzrost wiedzy o dziedzictwie archeologicznym znajdującego się na terenie Parku i w jego najbliższym sąsiedztwie, który spowodował potrzebę opracowania nowego Planu Ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice.

2. Podstawy prawne funkcjonowania Parku Kulturowego Wietrzychowice

Park Kulturowy Wietrzychowice został utworzony i funkcjonuje zgodnie z normami prawnymi obowiązującymi w Polsce. Ustawodawca zdefiniował zadania własne gminy w art. 7 ust. 1 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.), zgodnie z którym: *„Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: (...) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;(...)”*.

Z powyższej normy prawnej wynika obowiązek ustawowy gmin w zakresie realizacji zadań dotyczących ochrony zabytków. Szczegółowe obowiązki gmin oraz ich organów wykonawczych reguluje natomiast ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm. – dalej u.o.z.).

Zakres przedmiotowy prawnej ochrony zabytków o charakterze zabytków archeologicznych zawarto w art. 6 ust 1 pkt 3 u.o.z.:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: (...)
 - 3). zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - a. pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b. cmentarzyskami,
 - c. kurhanami,
 - d. reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa formy ochrony obiektów zabytkowych, w tym określonych powyżej zabytków archeologicznych. Zgodnie z art. 7 pkt 3 u.o.z. jedną z form ochrony zabytku jest utworzenie parku kulturowego.

Zasady utworzenia parku kulturowego regulowane są w art. 16 u.o.z. Na podstawie przepisów powyższej normy prawnej, rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, może utworzyć na podstawie uchwały park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Uchwała powinna zawierać określenie nazwy parku kulturowego, jego granic, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, określone w art. 17 ust. 1 u.o.z. Ponadto, w celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Burmistrz (wójt, prezydent miasta) w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków sporządza także plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

Ograniczenia i zakazy, które można wprowadzić na terenie parku w drodze uchwały o utworzeniu parku kulturowego regulowane są w art. 17 u.o.z. i dotyczą:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- składowania lub magazynowania odpadów.

Warto w tym miejscu odnotować, iż zgodnie z art. 112 u.o.z. naruszenie zakazów lub ograniczeń obowiązujących na terenie parku kulturowego lub jego części, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Zgodnie z art. 16 ust. 6 u.o.z. dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, zgodnie z art. 19 u.o.z., w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych.

Uchwałą nr XXV/143/06 z dnia 18 lipca 2006 r. Rada Gminy i Miasta w Izbicy Kujawskiej utworzyła park kulturowy o nazwie „Park Kulturowy Wietrzychowice”, znajdujący się na działce nr 64 LP o pow. 37,65 ha, będącą częścią kompleksu leśnego w miejscowości Wietrzychowice, położoną po północno-wschodniej stronie polnej drogi ze wsi Wietrzychowice do wsi Śmięty oraz działkę nr 274 w obrębie ewidencyjnym Świętosławice, oddział 6A, pododdział „z” o pow. 0,08 ha, położoną ok. 100 metrów na północ od drogi ze wsi Świętosławice do wsi Gaj i ok. 300 metrów na zachód od jeziora Długie. Granice parku kulturowego stanowią granice wymienionych działek.

Zgodnie z treścią powyższej uchwały w granicach utworzonego Parku wprowadzono zakaz prowadzenia robót budowlanych, działalności rolniczej, hodowlanej, przemysłowej, handlowej lub usługowej, niezwiązanych z działalnością merytoryczną parku oraz składowania lub magazynowania odpadów. Zakaz dotyczy również umieszczania tablic, napisów i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, poza znakami drogowymi, leśnymi oraz związanymi z porządkiem i bezpieczeństwem publicznym.

Uchwałą nr XVIII/94/16 Rady Miejskiej w Izbicy Kujawskiej z dnia 19 lutego 2016 r. zmieniającą uchwałę w sprawie utworzenia parku kulturowego o nazwie „Park Kulturowy Wietrzychowice” w Wietrzychowicach i Gaju, gmina Izbica Kujawska dokonano korekty działek i granic. Zgodnie z tekstem uchwały zmieniającej na cele Parku przeznaczono działkę nr

97 o powierzchni 37,65 ha, będącą częścią kompleksu leśnego w miejscowości Wietrzychowice, położoną na północno – wschodniej stronie polnej drogi ze wsi Wietrzychowice do wsi Śmieły oraz działkę nr 274/1 w obrębie ewidencyjnym Świętosławice, oddział 6A, pododdział „z” o pow. 0,14 ha, położoną ok. 100 metrów na północ od drogi ze wsi Świętosławice do wsi Gaj i ok. 300 metrów na zachód od jeziora Długie.

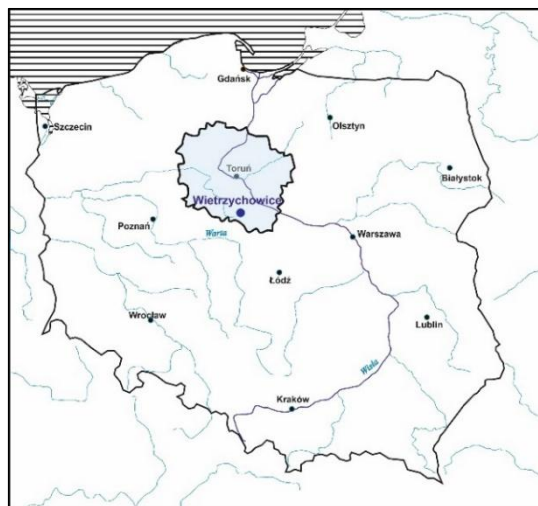
W skład Parku, weszło:

- pięć megalitycznych grobowców kujawskich neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, znajdujących się w środkowej części działki nr 97, wpisanych jako grupa grobowców do rejestru zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego pod nr 182/103/A;
- jeden grobowiec kujawski neolitycznej kultury pucharów lejkowatych znajdujący się na działce nr 274/1, w Gaju, wpisany do rejestru zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego pod nr 229/A.

Rozdział I: Diagnoza

1. Obszar, granice i struktura własnościowa Parku Kulturowego Wietrzychowice

Park Kulturowy Wietrzychowice jest położony na Kujawach, w południowej części województwa kujawsko-pomorskiego, w gminie Izbica Kujawska, na terenie powiatu włocławskiego (ryc. 9).

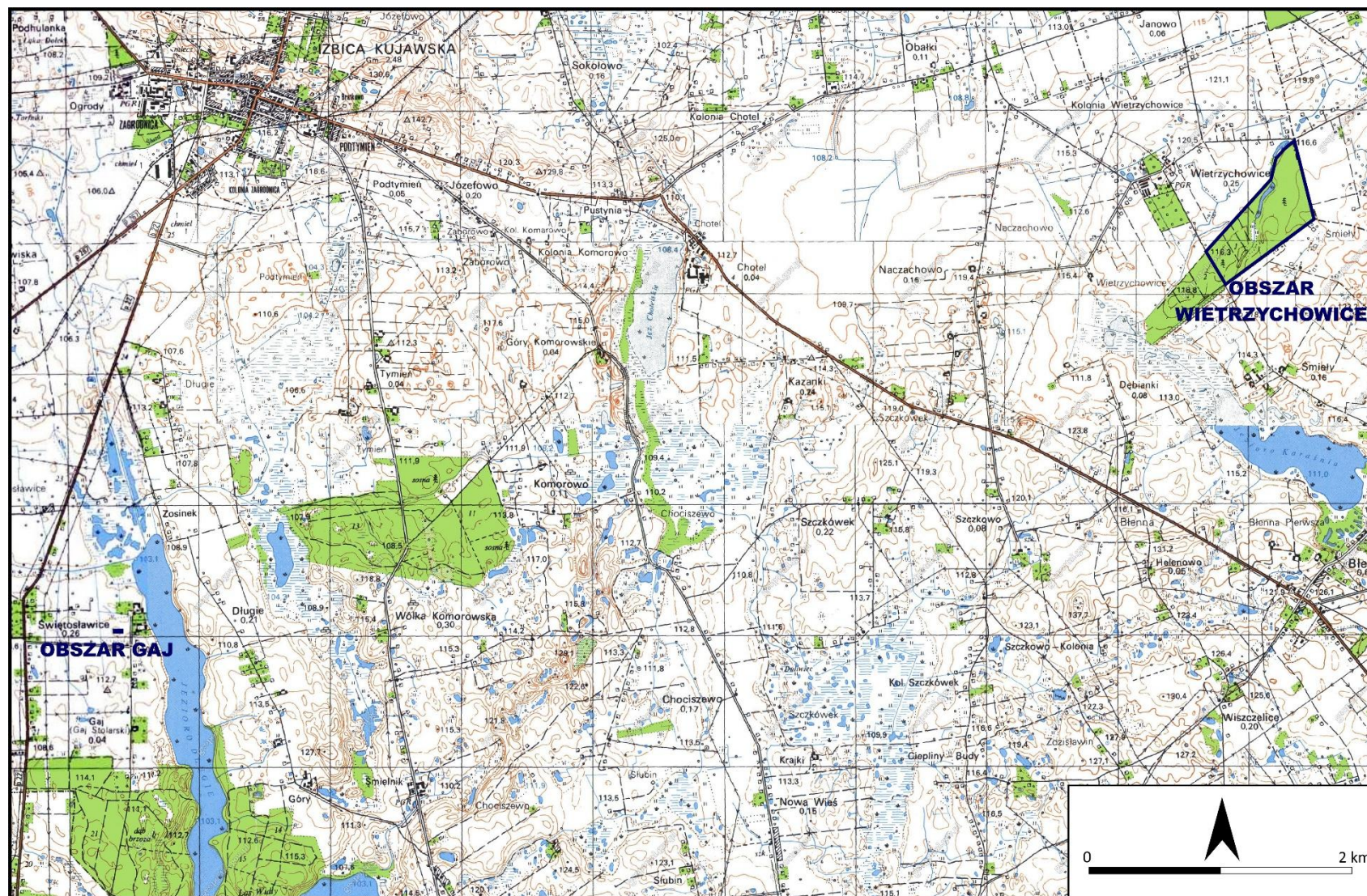

Ryc. 9. Położenie Parku Kulturowego Wietrzychowice

Uchwałą nr XXV/143/06 z dnia 18 lipca 2006 r. Rada Gminy i Miasta w Izbicy Kujawskiej oraz uchwałą nr XVIII/94/16 Rady Miejskiej w Izbicy Kujawskiej z dnia 19 lutego 2016 r., na cele Parku Kulturowego Wietrzychowice przeznaczono działkę nr 97 (będącej częścią kompleksu leśnego w miejscowości Wietrzychowice) i część działki 274/1 (oznaczony jako pododdział „z” o sumarycznej powierzchni 37,79 ha (ryc. 10).

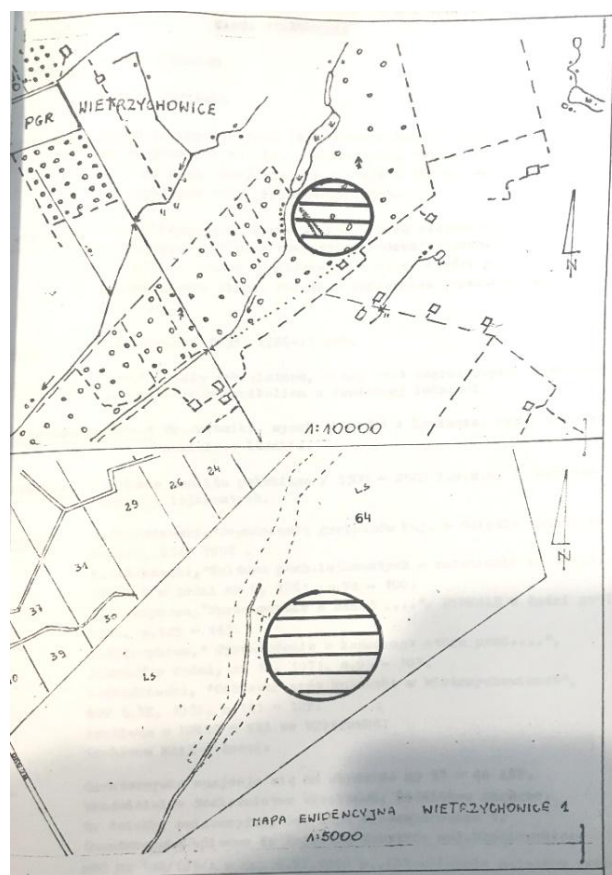
Granice Parku zostały przedstawione graficznie w załączniku do uchwały (por. załącznik nr 1)¹ i są tożsame z granicami administracyjnymi ww. działek, które należą do Skarbu Państwa, obecnie w zarządzie Lasów Państwowych Nadleśnictwo Koło z siedzibą w Gaju Stolarskim, gm. Izbica Kujawska. Od 2014 roku część terenu Parku Kulturowego Wietrzychowice jest dzierżawiony od Nadleśnictwa Koło przez Miejsko - Gminne Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej. Dzierżawie podlega część działki 97, na którą składają się dwa pododdziały leśne oznaczone literami „j” i „l” należące do oddziału leśnego 1A w ramach leśnictwa Rogóżno, obręb Kłodawa (por. załącznik nr 3).

¹ W załączniku graficznym do uchwały Rada Gminy i Miasta w Izbicy Kujawskiej nr XXV/143/06 z dnia 18 lipca 2006 r. wkraść się błąd w wyznaczeniu granic Parku. W części północno-wschodniej są one zaznaczone niezgodnie z przebiegiem rozgraniczenia działki nr 97. Kolejne załączniki graficzne do niniejszego opracowania zawierają poprawnie wykreślony obszar Parku Kulturowego Wietrzychowice.

Ryc. 10. Lokalizacja obszarów Parku Kulturowego Wietrzychowice na mapie w skali 1 : 25 000

Pięć grobowców znajdujących się na terenie Wietrzychowic zostało wpisanych do rejestru zabytków na podstawie przepisów derogowanej obecnie ustawy z 15 lutego 1962 r. o ochronie dób kultury i o muzeach. Zgodnie z treścią wpisu z 1 czerwca 1968 r., do rejestru zabytków wpisano „grupę 5 grobowców kujawskich tzw. megalitycznych położonych w odległości 1 km na południowy zachód od wsi Wietrzychowice w powiecie Koło, w Nadleśnictwie Gaj w oddziale 1 pododdziale a i d, o powierzchni 10,60 ha.” Treść uzasadnienia, zgodnie z którym: „Grobowce kujawskie w Wietrzychowicach należą do największych i najlepiej zachowanych tego typu obiektów w Polsce. Datowane są na II okres neolitu czyli na lata 3500-2500 p.n.e.” Co istotne, decyzja nie posiada załącznika graficznego, na którym określono by granicę ochrony konserwatorskiej. Nie wiadomo zatem, do jakiej części lasu wietrzychowickiego należy odnieść powierzchnię 10,60 ha, szczególnie w sytuacji gdy badania archeologiczne grobowców nadal trwały.

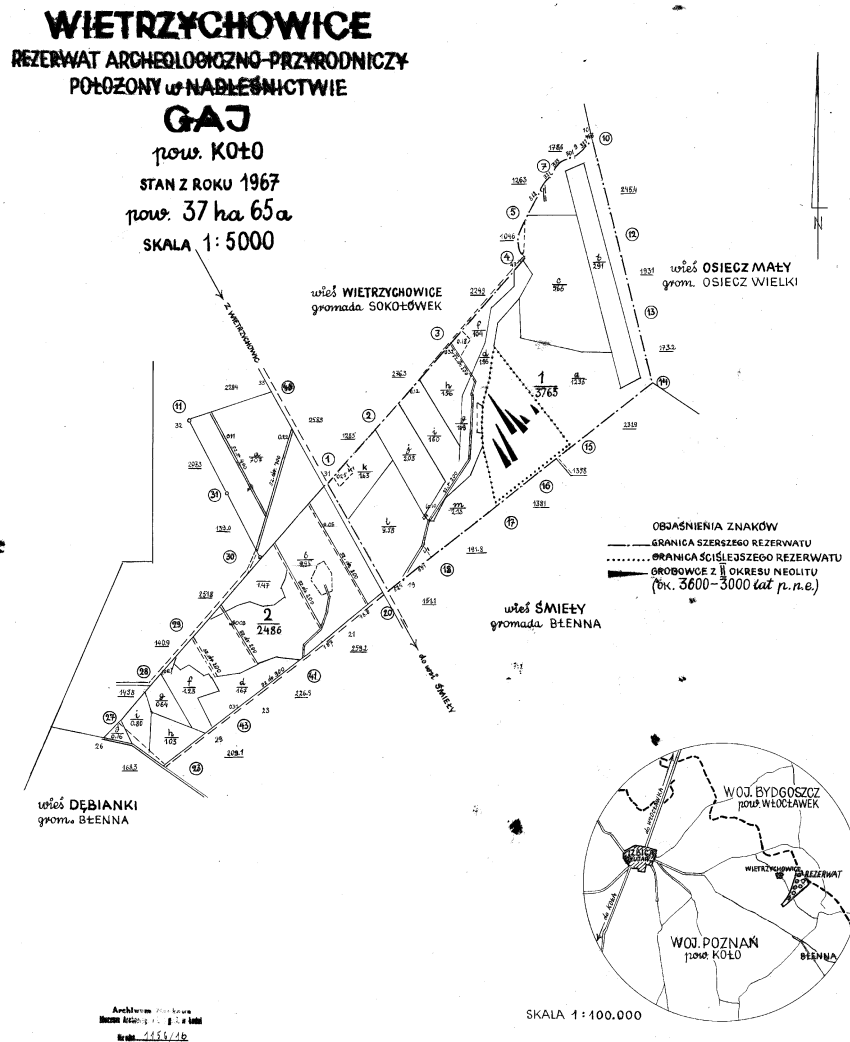

Ryc. 11. Fotokopia załącznika graficznego dołączanego do aktualizacji wpisu z 1986 r.

W 1986 roku dokonano aktualizacji wpisu do rejestru zabytków pod nr 182/103/A dla ówczesnego województwa wrocławskiego, w którym wymienia się rezerwat archeologiczny i wskazuje, że „Strefę ochrony konserwatorskiej wyznaczają granice rezerwatu na mapie w skali 1:5000”. Do aktualizacji dołączono kartę stanowiska wraz ze schematycznie zaznaczoną jego lokalizacją w postaci odręcznie naniesionego koła, na wyrysach z mapy topograficznej w skali

1:10000 oraz mapy ewidencyjnej działek w skali 1:5000 (ryc. 11). Obecnie cmentarzysko megalityczne w Wietrzychowicach znajduje w rejestrze zabytków pod numerem C/99 dla województwa kujawsko-pomorskiego.

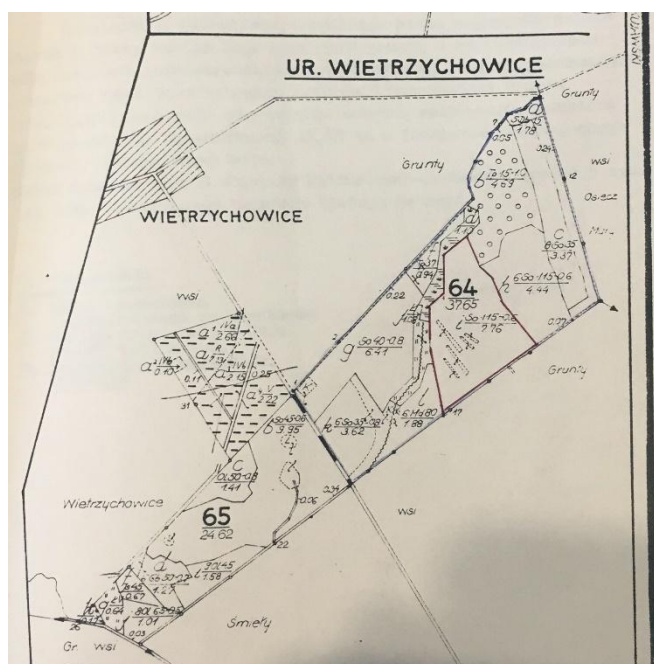
W powyższych dokumentach, uwagę zwraca istotna nieprecyzyjność wpisu do rejestru zabytków, do którego w okresie późniejszym załączono mapę z odręcznym zaznaczeniem obszaru wpisu. Podkreślenia wymaga fakt, iż obszar wpisany do rejestru zabytków w dokumentach rejestrowych, ewidencyjnych i korespondencji urzędowej jest zaznaczony odręcznie i każdorazowo różni się od siebie, co uniemożliwia jednoznaczne zidentyfikowanie terenu wpisanego do rejestru.

Ryc. 12. Mapa projektowanego rezerwatu w Wietrzychowicach z 1967 r.

Z treści aktualizacji wpisu do rejestru zabytków wynika, że teren ochrony konserwatorskiej w Wietrzychowicach należy utożsamiać z granicami dawnego rezerwatu. Rezerwat ten został urządzony według projektu prof. Konrada Jażdżewskiego. W dokumentacji Muzeum Archeolo-

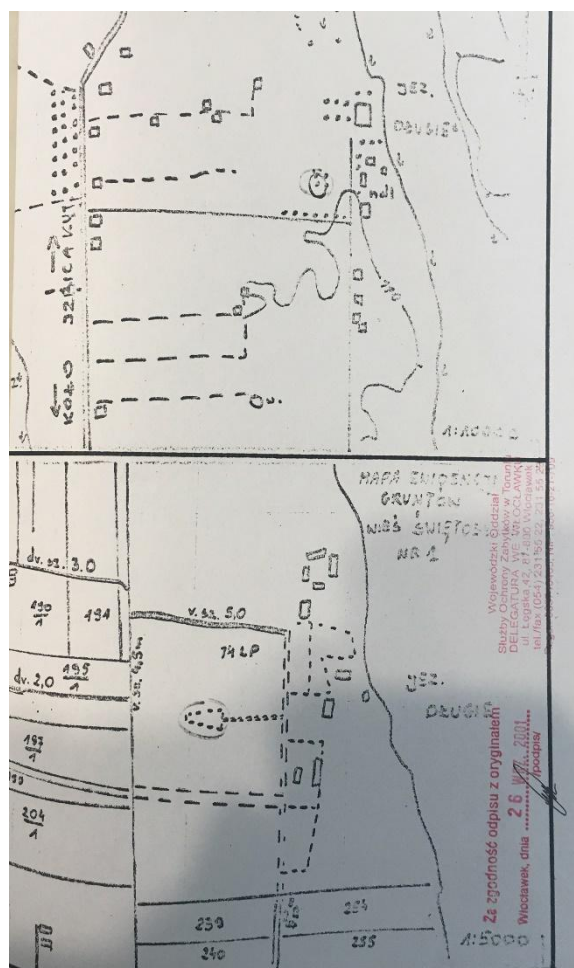
gicznego i Etnograficznego w Łodzi znajduje się mapa projektowa (ryc. 12), na której zaznaczono obszar „ściślejszego” rezerwatu będącego częścią pododdziału „a” i graniczącego z pododdziałem „d”, co nawiązuje do decyzji z 1968 r. Jednak powierzchnia tego wydzielenia wynosi ok. 6 ha, a więc jest różna od określenia we wpisie do rejestru. Zbliżony do powyższego zasięg rezerwatu został publikowany w 1970 r. przez I. Jadczyk, w sprawozdaniu z badań wykopaliskowych w Wietrzychowicach zamieszczonym w czasopiśmie naukowym „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, seria archeologiczna”, nr 17 oraz został uwidoczniiony w byłym planie zagospodarowania przestrzennego dla Gminy Izbica Kujawska, w postaci dodatkowego wydzielenia na działce nr 97, z przeznaczeniem na działalność usług w dziedzinie kultury (symbol 6 UK) oraz z informacją, że „w lesie znajdują się groby z okresu prehistorycznego, rezerwat archeologiczno-przyrodniczy, zespół grobowców kujawskich sprzed 5000 lat”. Również Lasy Państwowe, w ramach Nadleśnictwa Gaj (Koło) i Włocławek, w kolejnych planach urządzenia lasu konsekwentnie stosowały odpowiednie wydzielenia dla rezerwatu (ryc. 13). Aktualnie w „Planie urządzenia lasu Nadleśnictwa Koła, na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022 r.” jest to pododdział „j” w oddziale 1A, w położony w obrębie ewidencyjnym Wietrzychowice, w leśnictwie Rogóźno. Należy zatem, zgodnie z ponad 50 letnią tradycją przyjąć, że obszar ochrony konserwatorskiej w Wietrzychowicach pokrywa się z powyższym pododdziałem „j” w oddziale 1A. **Taki stan rzeczy należy potwierdzić poprzez odpowiednie uzgodnienia Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz poprzez precyzyjne geodezyjne oznaczenie granic obszaru chronionego.**

Ryc. 13. Fotokopia planu lasu w Wietrzychowicach załączonego do korespondencji między Nadleśnictwem Koło a WKZ we Włocławku z 1992 r.

Wchodzący w skład Parku Kulturowego Wietrzychowice grobowiec w Gaju jest przedmiotem odrębnego wpisu do rejestru zabytków, który dokonany został 30 czerwca 1987 r. pod nr 229/A. We wpisie określono, że „Grobowiec położony jest na niewielkim wzniesieniu ok. 800 m na wsch. od Świętosławic, od drogi Izbica Kuj. – Koło, ok. 100 m na płn. od drogi Świętosławice – Gaj i ok. 300 m na zach. od jeziora Długiego“. W uzasadnieniu wpisu podano, że: „Grobowiec kultury pucharów lejkowatych zbudowany 5 tyś. lat temu należy do tzw. megalitycznych grobowców kujawskich i stanowi unikalne świadectwo nie tylko na Kujawach obrządków grzebalnych w epoce neolitu.“

Działka, na której znajduje się grobowiec objęta jest strefą ochrony archeologicznej. Podobnie, jak w przypadku grobowców w Wietrzychowicach, w związku z reformą administracyjną państwa, grobowiec w Gaju został wpisany do rejestru zabytków archeologicznych województwa kujawsko-pomorskiego pod numerem C/136.

Ryc. 14. Fotokopia załącznika graficznego dołączanego wpisu z 1987 r.

Wpis do rejestru zabytków grobowca w Gaju obarczony jest podobnym niedookreśleniem jak wpis do rejestru zabytków grobowców w Wietrzychowicach – obszar wpisu jest określony ja-

ko odrębny owal wokół chronionego zabytku zaznaczony, na wyrysach z mapy topograficznej w skali 1:10000 oraz mapy ewidencyjnej działek w skali 1:5000 (ryc. 14). Aktualnie, obszar chroniony został określony przez Nadleśnictwo Koło jako wydzielenie „ax” należący do oddziału 6A, leśnictwa Bugaj, obrębu Kłodawa, w ramach działki ewidencyjnej nr 274/1, o powierzchni 0,14 ha, na którym zlokalizowana jest częściowa rekonstrukcja grobowca nr 1 o długości 55 m (por. załącznik nr 5). Należy zauważyć, że taki zakres ochrony jest sprzeczny z aktualnym stanem wiedzy o przedmiotowym zabytku. W 2016 roku, na podstawie prac wykopaliskowych, ustalono że pierwotną długość grobowca wynosi 126 m. Oznacza to, że poza obszarem chronionym nadal znajduje się pozostała, niezbadana część grobowca nr 1 o długości ok. 60 m. Powyższa substancja zabytkowa pozostająca w ziemi w formie niewidocznego na powierzchni reliktu jest systematycznie niszczone przez uprawy rolnicze (por. załącznik nr 5). Należy zatem podjąć działania zmierzające do jak najszybszego objęcia ochroną prawną całego obszaru grobowca nr 1.

Podsumowując należy zauważyć, że granice wpisów do rejestru zabytków dotyczących Parku Kulturowego Wietrzychowice nie uległy aktualizacji od lat 80-tych XX wieku, co wobec aktualnego stanu wiedzy, a przede wszystkim w obliczu odkrycia szeregu cennych źródeł archeologicznych w Wietrzychowicach i Gaju, w latach 2009-2017, prowadzi do konkluzji, że wpisy do rejestru zabytków w obecnym kształcie nie zapewniają adekwatnej ochrony prawnej zabytków.

2. Wykaz zabytków i stanowisk archeologicznych

Intensywne badania archeologiczne prowadzone w rejonie Wietrzychowic od 2009 roku doprowadziły do lawinowego przyrostu wiedzy związanej z dziedzictwem archeologicznym znajdującym się na tym terenie. Na podstawie interdyscyplinarnych prac rozpoznano szereg stanowisk archeologicznych stanowiących pozostałości osadnictwa pradziejowego i wczesnohistorycznego znajdujące się na terenie i w sąsiedztwie Parku Kulturowego Wietrzychowice (por. załącznik nr 4). Wśród nich jako szczególnie cenne należy uznać relikty grobowców i osad i łączonych z kulturą pucharów lejkowatych, tworzących razem z cmentarzyskiem megalitycznym w Wietrzychowicach jedną strukturę osadniczą z młodziej epoki kamienia.

Stanowiska archeologiczne zostaną zaprezentowane zarówno z obszaru Parku Kulturowego Wietrzychowice, jak i z terenu wyróżnionej otuliny, tzn. strefy C.

Stanowiska z obszaru Parku Kulturowego Wietrzychowice

Na podstawie prac archeologicznych wykonanych w XX i XXI wieku, w granicach Parku zidentyfikowano 4 stanowiska archeologiczne. Trzy z nich są położone na terenie kompleksu leśnego w Wietrzychowicach, w ramach arkusza Archeologicznego Zdjęcia Polski (dalej AZP) o nr 53-46 (załącznik nr 4). Czwarte stanowisko znajduje się w miejscowości Gaj Stolarskim na obszarze AZP o nr 53-45 (załącznik nr 5).

Wietrzychowice, st. 1 (AZP 53-46/18)

Na stanowisku nr 1 w Wietrzychowicach zlokalizowane jest cmentarzysko megalityczne, składające się z 5 grobowców typu kujawskiego (ryc. 15). Nekropolię już w czasie prowadzenia badań wykopaliskowych, w 1968 r. wpisano do rejestru zabytków, w ramach dawnego województwa pomorskiego (aktualnie nr 68/C dla rejestru województwa kujawsko-pomorskiego). Cmentarzysko megalityczne na podstawie zabytków odkrytych w nasypach monumentów jest łączone z fazą wiórecką (klasyczną) KPL, która na terenie Kujaw najczęściej datowana jest w przedziale od 3800/3700 do 3300/3200 l. p.n.e. Wobec braku oznaczeń radiowęglowych poszczególnych pochówków, na obecnym etapie badań, bliższe określenie czasu budowy grobowców jest niemożliwe. Nekropolia zostanie bliżej opisana w dalszej części opracowania.

Ryc. 15. Wietrzychowice, st. 1. Plan wykopów archeologicznych z lat 2015-2017

Badania archeologiczne w Wietrzychowicach nie dotyczyły tylko grobowców kujawskich. W 1969 r. rozpoznano tzw. miejsce X, w którym odkryto m. in. grób ciałopalny oraz ceramikę wczesnoneolityczną. W większym zakresie otoczenie grobowców zostało rozpoznane w latach 2015-2017 r. Prace wykopaliskowe, w sumie przeprowadzono na powierzchni 1123,5 m² (ryc. 15). Zarejestrowano liczne pozostałości osadnictwa z wielu okresów chronologicznych. Do najważniejszych odkryć należą rozpoznanie obozowisk z mezolitu oraz osad kultury ceramiki wstęgowej kłutej, kultury pucharów lejkowatych z fazy wczesnej i późnej, a także z wczesnej epoki brązu. Ponadto zarejestrowano materiały łączone z kulturą amfor kulistych, kulturą ceramiki sznurowej, kulturą łużycką, kulturą przeworską oraz z okresem wczesnego średniowiecza. Wśród obiektów archeologicznych na uwagę zasługują pozostałości budynków kultury pucharów lejkowatych oraz pochówki zwierzęce (o nieustalonej na razie chronologii). Prawdopodobnie zarejestrowano również relikty obiektów w typie rowów (przekopów), które być może chronologicznie związane są z cmentarzyskiem megalitycznym kultury pucharów lejkowatych.

Z uwagi na zalesienie terenu oraz ograniczony zakres badań wykopaliskowych, obecnie nie jest możliwe określenie rzeczywistych granic opisywanego stanowiska. Powyższe stwierdzenie wydaje się zasadne również z uwagi na brak danych określających zasięg osadnictwa starszego i młodszego niż budowa grobowców. Należy zatem wyznaczyć strefę ochrony konserwatorskiej odnosząc tylko do cmentarzyska megalitycznego (załącznik nr 2, 3, 4), a kwestię określenia granic całego stanowiska pozostawić otwartą do dalszych badań.

Historia badań:

- odkrycie grobowców przez K. Jażdżewskiego w 1934 r.
- badania wykopaliskowe grobowca nr III pod kierunkiem K. Jażdżewskiego w 1935 r.
- badania wykopaliskowe grobowców 1, 2, 4, 5 oraz miejsca X, prowadzone pod kierunkiem K. Jażdżewskiego w latach 1967-1969
- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1988 r.
- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- prospekcja geofizyczna prowadzona pod kierunkiem P. Wronieckiego w 2013 r.
- badania sondażowe prowadzone pod kierunkiem P. Papiernika w 2015-2017 r.
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w 2017 i 2018 r.

Literatura:

1. Jażdżewski K., 1936, Olbrzymi grób kujawski w Wietrzychowicach, z Otchłani Wieków, t. XI, 1936, s.121 – 129.
2. Chmielewski W., 1952, Zagadnienie grobowców kujawskich w świetle ostatnich badań, Łódź.
3. Jadczyk I., 1970, Sprawozdanie z badań prowadzonych w latach 1967 i 1968 w Wietrzychowicach, w pow. kolskim, na stanowisku 1, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, seria archeologiczna, nr 17, s. 125-143
4. Jadczyk I., 1971, Sprawozdanie z końcowego etapu prac badawczych na neolitycznym cmentarzysku grobowców kujawskich w Wietrzychowicach, pow. Koło, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, seria archeologiczna, nr 18, s. 93-103
5. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Wietrzychowice, stan. 9 (AZP 53-46/42)

Stanowisko zarejestrowane w 2012 r. na terenie uprawy leśnej i potwierdzono w 2014 r. Zainwentaryzowane stosunkowo nieliczne materiały zabytkowe świadczące o osadnictwie w różnych okresach chronologicznych, w ramach starszej i młodszej epoki kamienia oraz w epoce brązu.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- nieokreślona.

Literatura:

1. Papiernik P., Płaza D. K, Wicha J., 2017, Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”, Acta Archaeologica Lodziensia, s. 95-112.
2. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Wietrzychowice, stan. 10 (AZP 53-46/43)

Stanowisko zarejestrowane w 2014 r. na terenie uprawy leśnej. Zainwentaryzowane nieliczne materiały zabytkowe łączone z kulturą pucharów lejkowatych i z wczesną epoką brązu.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

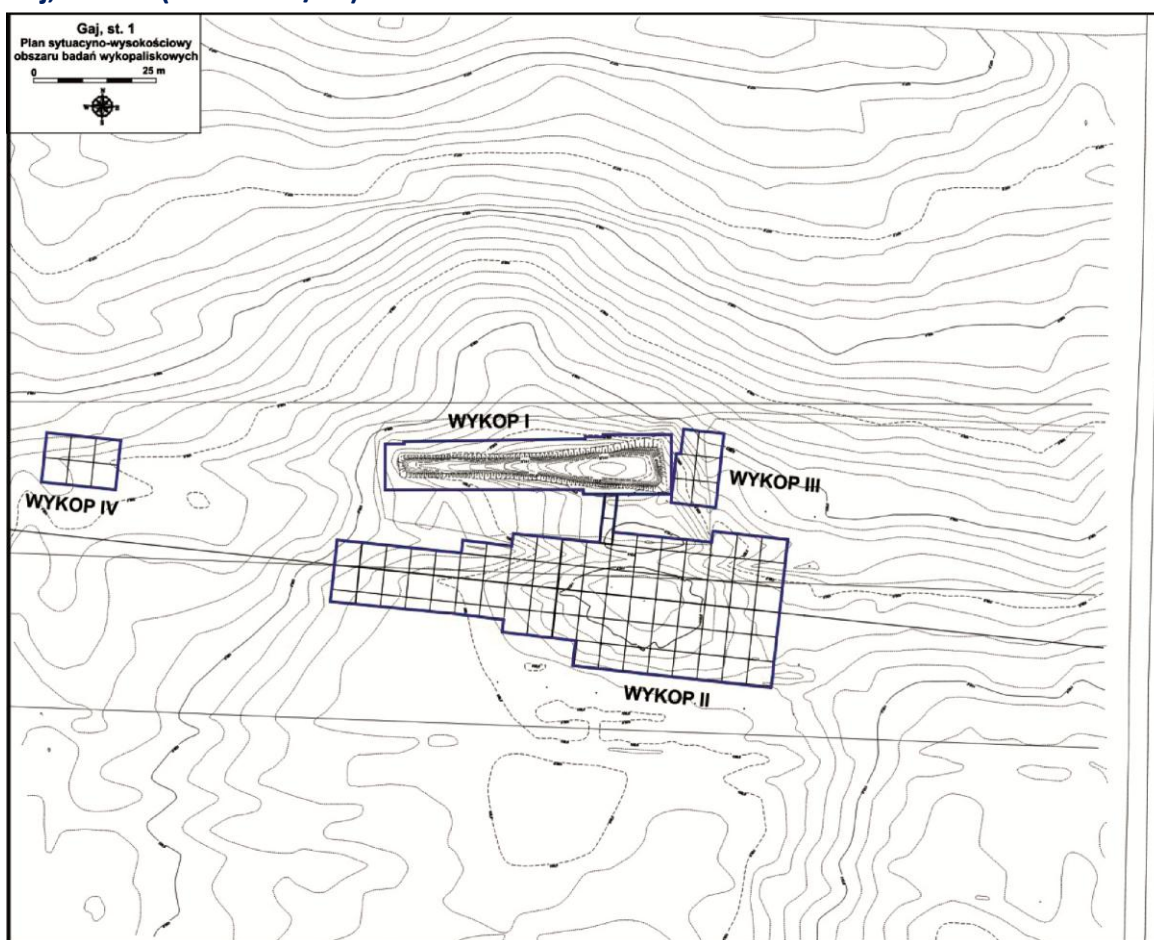
Powierzchnia:

- nieokreślona.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Gaj, stan. 1 (AZP 53-45/10)

Ryc. 16. Gaj, stan. 1. Plan wykopów archeologicznych

Stanowisko nr 1 w Gaju (obecnie w Gaju Stolarskim) jest położone nad Jeziorem Modzerowskim, w sąsiedztwie siedziby Nadleśnictwa Lasów Państwowych Koło. Na jego obszarze zlokalizowano cmentarzysko megalityczne kultury pucharów lejkowatych. Nekropolia składała się prawdopodobnie z dwóch lub trzech grobowców. Badania wykopaliskowe prowadzono dwukrotnie, w latach 1950-1951 (grobowiec nr 1) oraz 2014-2016 (grobowiec nr 2), (ryc. 16). Ponadto, od 2015 r. obszar stanowiska jest systematycznie rozpoznawany metodami nieinwazyjnymi (archeologia lotnicza, badania geofizyczne, szczegółowa inwentaryzacja źródeł archeologicznych) w celu wyjaśnienia potencjalnej obecności kolejnych megalitów.

W czasie badań stanowiska prowadzonych w latach 2014-2016 odkryto również pozostałości osady kultury pucharów lejkowatych, które znajdują się pomiędzy grobowcami a zabudowaniami nadleśnictwa. Ponadto, rozpoznano zabytki łączone z kulturą amfor kulistych, kulturą łużycką, kulturą przeworską oraz z okresem średniowiecza i nowożytności.

Historia badań:

- odkrycie 2 grobowców kujawskich KPL przez S. Madajskiego w 1936 r.
- badania wykopaliskowe grobowca 1 prowadzone przez W. i M. Chmielewskich w 1950 r.
- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Koşkę w 1979 r.
- prospekcja geofizyczna prowadzona pod kierunkiem P. Wronieckiego w 2014 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice, cz. II” w 2015 i 2016 r.
- badania wykopaliskowe prowadzone przez P. Papiernika w latach 2014-2017
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w latach 2014-2019

Powierzchnia:

- do 2 ha.

Literatura:

1. Jażdżewski K., 1936, „Nowe groby kujawskie”, z Otchłani Wieków, t. XI, z. 8-9, 1936, s. 115.
2. Chmielewski W., 1952, Zagadnienie grobowców kujawskich w świetle ostatnich badań, Łódź.
3. Papiernik P., 2016, „ Grobowce kujawskie w Wietrzychowicach i Gaju. Osiemdziesiąt lat badań archeologicznych, Zapiski kujawsko-dobrzyńskie, R. 2015, t. 30: Osadnictwo i demografia na Kujawach wschodnich i w Ziemi dobrzyńskiej, s. 13-30.
4. Papiernik P., Płaza D. K, Wicha J., 2018, Excavations of the Kuyavian megalithic long barrow no. 2 of the Funnel Beaker culture, situated on site no. 1 at Gaj, commune of Izbica Kujawska, province of Kuyavia-Pomerania, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna, nr 47, s. 443-457.

5. Papiernik P., Brzejszczak R., Płaza D. K., Wicha J., Wroniecki P., 2020, In search of lost heritage: non-invasive exploration of the monumental Funnel Beaker culture long barrows in the region of Wietrzychowice in central Poland, (w:) A. B. Gebauer, L. Sorensen, A. Teather, A. C. Valera (red.), Monumentalising life in the neolithic. Narratives of changes and continuity, Oxford & Philadelphia, s. 185-194.
6. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Źródła archeologiczne rozpoznane poza stanowiskami archeologicznymi na terenie kompleksu leśnego w Wietrzychowicach

Na terenie kompleksu leśnego, w części należącym do Parku Kulturowego Wietrzychowice, w 2014 r. Wykonano badania geochemiczne w postaci oznaczenie zawartości fosforu w gruncie metodą polową (Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020). W oparciu o 1512 prób zostały wyznaczone obszary o wzmożonej aktywności osadniczej, która skutkowałą zwiększoną akumulacją szczątków pochodzenia organicznego, zwłaszcza zwierzęcego. Na tej podstawie wyróżniono trzy większe obszary i 8 mniejszych skupień (ryc. 17) występowania pozostałości dawnego osadnictwa i prawdopodobnej obecności substancji zabytkowej. Z uwagi na metodę badań geochemicznych nie jest możliwe przedstawienie charakterystyki chronologicznej pozostałości osadnictwa.

Obszar I

Obszar I znajduje się w północno-wschodniej części lasu, w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska archeologicznego Osiecz Mały nr 8. Jest to najrozleglejsze skupienie o powierzchni około 6 ha, które jest geochemicznym zapisem reliktyw osadnictwa, tj. kontynuacją potwierdzonej wykopaliskowo wielokulturowej osady na stanowisku 8 w Osieczu Małym.

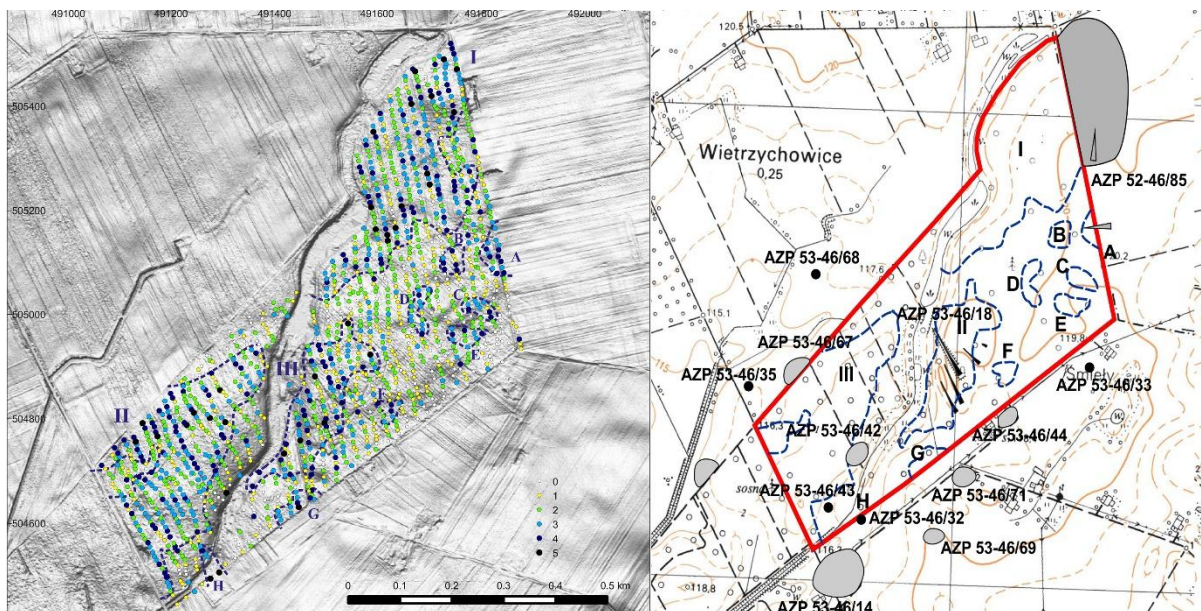
Obszar II

Wyróżniony w zachodniej części lasu zapis geochemiczny wskazuje, że znajdują się tu pozostałości reliktyw osadnictwa. Obserwacje te znajdują potwierdzenie w badaniach powierzchniowych, w ramach których zarejestrowano trzy stanowiska w bezpośrednim sąsiedztwie lasu oraz dwa wewnątrz lasu wietrzychowickiego, poświadczające obecność reliktyw osadnictwa pradziejowego w tym rejonie. Pozyskane materiały z tych stanowisk związane są przede wszystkim z kulturą łużycką, ale też z KPL i wczesną epoką brązu.

Obszar III

Obszar III zaobserwowano w centralnej części lasu wietrzychowickiego, w bezpośrednim sąsiedztwie grobowców megalitycznych. Na terenie tym zarejestrowano skokowe zmiany zawartości fosforu w gruncie, co jest charakterystyczne dla punktów osadniczych wykorzystywanych epizodycznie lub dla cmentarzyisk o rozproszonych pochówkach. Również powyższe

obserwacje są zgodne z danymi archeologicznymi, szczególnie ze wspomnianymi już wynikami badań wykopaliskowych z lat 2015-2017.

Ryc. 17. Park Kulturowy Wietrzychowice, wyniki badań geochemicznych

Należy również zwrócić uwagę na wystąpienie ośmiu dalszych niewielkich skupień wysokiej zawartości fosforu oznaczonych literami od a do H. Są one najprawdopodobniej geochemicznym śladem punktów osadniczych związanych z okresowym lub epizodycznym użytkowaniem niewielkich obszarów. W przypadku skupienia a można wskazywać na bliskość z grobowcem kujawskim (Osiecz Mały, st. 8A), skupienia H na sąsiedztwo z stanowiskiem oznaczonym w AZP nr 32.

Podsumowując należy zauważyć, że uzyskane wyniki prospekcji geochemicznej, dobrze korespondują z wynikami dotychczasowego rozpoznania archeologicznego. Dają one podstawy do zarysowania zasięgów znanych stanowisk archeologicznych i wskazania potencjalnych miejsc istnienia dalszych relikwów dawnego osadnictwa, a tym samym do skutecznego zaplanowania dalszych badań archeologicznych oraz działań ochronnych na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice.

Stanowiska archeologiczne położone w strefie C,
otulinie Parku Kulturowego Wietrzychowice (por. załącznik nr 4)

Arkusz Archeologicznego Zdjęcia Polski o nr 52-46

Wietrzychowice, st. 2 (AZP 52-46/68)

Stanowisko zarejestrowane w 1986 r. przez A. Horonziaka i łączone z okresem wczesnego średniowiecza i późnego średniowiecza.

Historia badań:

- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1986 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Wietrzychowice, st. 3 (AZP 52-46/69)

Stanowisko zarejestrowane w 1986 r. i potwierdzone w 2013 r. Materiały zabytkowe związane z osadnictwem od wczesnej epoki żelaza do okresu nowożytnego

Historia badań:

- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1986 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Wietrzychowice, st. 4 (AZP 52-46/70)

Stanowisko zarejestrowane w 1986 r. i potwierdzone w 2013 r. Stwierdzone liczne pozostałości osadnictwa związane z kulturą pucharów lejkowatych, wczesną epoką brązu, a przede wszystkim z kulturą przeworską.

Historia badań:

- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1986 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 5 ha

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Osiecz Mały, st. 8 (AZP 52-46/85)

Stanowisko zarejestrowane w 2009 r. a następnie badane wykopaliskowo i nieinwazyjnie w latach 2011-2018 r. Stwierdzone liczne pozostałości osadnictwa związane z osadą kulturą pucharów lejkowatych oraz materiały łączone z mezolitem, kulturą ceramiki wstęgowej rytej, epoka brązu i kulturą przeworską. Ponadto na stanowisku rozponano badaniami nieinwazyjnymi relikty grobowca kujawskiego. Z obszarem oznaczonym jako Osiecz Mały, st. 8A związana jest lokalizacja drugiego reliktu grobowca kujawskiego, wzmiankowanego przez prof. Konrada Jażdżewskiego, który położony jest na granicy pól uprawnych i lasu. Relikt tego grobowca był badany sondażowo w 2013 r.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2009 r.
- badania wykopaliskowe prowadzone przez P. Papiernika w 2011-2013 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- prospekcje geofizyczne prowadzona pod kierunkiem P. Wronieckiego w latach 2012-2016
- szczegółowa rejestracja materiałów zabytkowych na powierzchni stanowiska prowadzona pod kierunkiem P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice, cz. III” w latach 2017-2019 r.
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice, cz. III” w 2017 i 2018 r.

Powierzchnia:

- do 3 ha (stanowisko kontynuuje się na terenie lasu w Wietrzychowicach)

Literatura:

1. Papiernik P., 2009, Sprawozdanie z archeologicznych badań powierzchniowych przeprowadzonych w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.
2. Papiernik P., 2011, Sprawozdanie z archeologicznych badań sondażowych na stanowisku nr 8 w miejscowości Osiecz Mały, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-

- pomorskie przeprowadzonych w 2012 roku, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.
3. Papiernik P., 2012, Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych na stanowisku nr 8 w miejscowości Osiecz Mały, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie przeprowadzonych w 2012 roku, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.
 4. Papiernik P., 2013, Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych na stanowisku nr 8 w miejscowości Osiecz Mały, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie przeprowadzonych w 2013 roku, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.
 5. Papiernik P., Płaza D. K., Wicha J., 2017, Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”, *Acta Archaeologica Lodziensia*, s. 95-112
 6. Papiernik P., Kittel P., Płaza D. K., Wicha J., 2018, The settlement of the Funnel Beaker culture in the region of Wietrzychowice (district of Izbica Kujawska, province of Kuyavia-Pomerania) in the light of the research carried out from 2009 to 2016, *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna*, nr 47, s. 203-219
 7. Papiernik P., Brzejszczak R., Płaza D. K., Wicha J., Wroniecki P., 2020, In search of lost heritage: non-invasive exploration of the monumental Funnel Beaker culture long barrows in the region of Wietrzychowice in central Poland, (w:) A. B. Gebauer, L. Sorensen, A. Teather, A. C. Valera (red.), *Monumentalising life in the neolithic. Narratives of changes and continuity*, Oxford & Philadelphia, s. 185-194
 8. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Osiecz Mały, st. 9 (AZP 52-46/86)

Stanowisko zarejestrowane w 2012 r. i potwierdzone badaniami powierzchniowymi w latach 2013-2014. Materiały zabytkowe związane z osadnictwem kultury pucharów lejkowatych i z wczesnej epoki brązu.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Osiecz Mały, st. 10 (AZP 52-46/87)

Stanowisko zarejestrowane w 2012 r. i potwierdzone badaniami powierzchniowymi w latach 2013-2014. Odkryto nieliczne materiały zabytkowe łączone tylko z kulturą pucharów lejko-watych.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Wietrzychowice, st. 12 (AZP 52-46/233)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z kulturą przeworską.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 0,5 ha

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Wietrzychowice, st. 13 (AZP 52-46/234)

Stanowisko zarejestrowane w 2013 r. i łączone z kulturą ceramiki wstęgowej rytej.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Płaza D. K, Wicha J., 2017, Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”, Acta Archaeologica Lodziensia, s. 95-112
2. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Wietrzychowice, st. 14 (AZP 52-46/235)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z kulturą ceramiki wstęgowej rytej.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Płaza D. K, Wicha J., 2017, Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”, Acta Archaeologica Lodziensia, s. 95-112
2. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Wietrzychowice, st. 15 (AZP 52-46/236)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z epoką kamienia.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

[Wietrzychowice, st. 16 \(AZP 52-46/237\)](#)

Stanowisko odkryte w 2013 r. Zarejestrowano materiały kultury pucharów lejkowatych i kultury przeworskiej.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

[Wietrzychowice, st. 17 \(AZP 52-46/238\)](#)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Wietrzychowice, st. 18 (AZP 52-46/239)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z pozostałością osadnictwa kultury łużyckiej

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Wietrzychowice, st. 19 (AZP 52-46/240)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z epoką kamienia oraz z kulturą przeworską

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Wietrzychowice, st. 20 (AZP 52-46/241)

Stanowisko odkryte w 2013 r. i łączone z pozostałością osadnictwa kultury przeworskiej oraz z późnym okresem średniowiecza

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Osiecz Mały, st. 22 (AZP 52-46/251)

Stanowisko zarejestrowano w 2013 r. i odkryto materiały kultury łużyckiej.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Osiecz Mały, st. 23 (AZP 52-46/252)

Stanowisko odkryto w 2013 r. i łączone jest z kulturą ceramiki wstęgowej rytej

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Płaza D. K, Wicha J., 2017, Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”, Acta Archaeologica Lodziensia, s. 95-112
2. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Arkusz Archeologicznego Zdjęcia Polski o nr 53-46

Śmięty, st. 1 (AZP 53-46/14)

Na stanowisku w wyniku licznych badań archeologicznych i prospekcji nieinwazyjnych rozpoznano relikty grobowca kujawskiego kultury pucharów lejkowatych oraz pozostałości cmentarzyska kultury łużyckiej. Ponadto wśród materiałów zabytkowych rozpoznano zabytki kultury pucharów lejkowatych, z wczesnej epoki brązu oraz okresu późnego średniowiecza.

Historia badań:

- badania ratownicze prof. K. Jażdżewskiego w 1947 r.
- badania sondażowe mgr M. Góry w 1969 r.
- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1988 r.
- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- prospekcja geofizyczna prowadzona pod kierunkiem P. Wronieckiego w 2013 roku
- szczegółowa rejestracja materiałów zabytkowych na powierzchni stanowiska prowadzona pod kierunkiem P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice, cz. III” w 2017 i 2018 r.
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice, cz. II i III” w latach 2015-2018 r.
- prospekcja geofizyczna prowadzona pod kierunkiem P. Wronieckiego w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice, cz. III” w 2018 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha.

Literatura:

1. Jadczyk I., 1970, Sprawozdanie z badań prowadzonych w latach 1967 i 1968 w Wietrzychowicach, w pow. kolskim, na stanowisku 1, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, seria archeologiczna, nr 17, s. 125-143.
2. Brzejszczak R., Papiernik P., 2017, Zastosowanie archeologii lotniczej w poszukiwaniu grobowców kujawskich na obszarze południowych Kujaw, Acta Archaeologica Lodziensia, s. 121-132.
3. Papiernik P., Brzejszczak R., Płaza D. K., Wicha J., Wroniecki P., 2020, In search of lost heritage: non-invasive exploration of the monumental Funnel Beaker culture long barrows in the region of Wietrzychowice in central Poland, (w:) A. B. Gebauer, L.

Sorensen, A. Teather, A. C. Valera (red.), Monumentalising life in the neolithic. Narratives of changes and continuity, Oxford & Philadelphia, s. 185-194.

4. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmieły, st. 2 (AZP 53-46/15)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych przez A. Horonziaka w 1988 r. który zarejestrowała materiały związane z okresem nowożytnym.

Historia badań:

- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1986 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha (?).

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmieły, st. 3 (AZP 53-46/16)

Na podstawie przeprowadzonych badań sondażowych należy przyjąć, że na stanowisku znajdują się pozostałości rozległej osady kultury pucharów lejkowatych oraz osady z okresu wczesnego średniowiecza. Ponadto zarejestrowano zabytki łączone z mezolitem, kulturą amfor kulistych, kulturą ceramiki sznurowej, kulturą trzciniecką, kulturą łużycką, kulturą pomorską oraz z okresem późnego średniowiecza.

Historia badań:

- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1988 r.
- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- badania sondażowe prowadzone pod kierunkiem P. Papiernika w latach 2012-2013
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w 2017 i 2018 r.

Powierzchnia:

— do 5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmięty, st. 4 (AZP 53-46/17)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych przez A. Horonziaka w 1988 r. który zarejestrowała materiały związane z okresem nowożytnym.

Historia badań:

- badania powierzchniowe prowadzone przez A. Horonziaka w 1986 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara (?).

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku

Śmięty, st. 5 (AZP 53-46/31)

Stanowisko odkryte w 2012 r. i potwierdzone w 2013 oraz 2014 r. Wśród licznych zabytków dominują pozostałości osady kultury pucharów lejkowatych i osady kultury łużyckiej.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmięty, st. 6 (AZP 53-46/32)

Stanowisko położone bezpośrednio przy lesie w Wietrzychowicach. Odkryte w 2012 r. i potwierdzone w 2013 oraz 2014 r. Zarejestrowano nieliczne materiały kultury łużyckiej.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., 2012, Sprawozdanie z archeologicznych badań powierzchniowych przeprowadzonych w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.
2. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmięty, st. 7 (AZP 53-46/33)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych przez P. Papiernika w 2012 r. który zarejestrował materiały związane kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., 2012, Sprawozdanie z archeologicznych badań powierzchniowych przeprowadzonych w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmięty, st. 8 (AZP 53-46/34)

Stanowisko znane tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych przez P. Papiernika w 2012 r. który zarejestrowała materiały związane z epoką kamienia.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., 2012, Sprawozdanie z archeologicznych badań powierzchniowych przeprowadzonych w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Wietrzychowice, st. 6 (AZP 53-46/35)

Stanowisko odkryte w 2012 r. i potwierdzone w 2013 oraz 2014 r. Odkryto materiały kultury pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Wietrzychowice, st. 7 (AZP 53-46/36)

Stanowisko odkryte w 2012 r. i potwierdzone w 2013 oraz 2014 r. Odkryto liczne materiały związane z późnym paleolitem, mezolitem, kulturą pucharów lejkowatych, wczesną epoką brązu i kulturą łużycką.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Śmięty, st. 9 (AZP 53-46/40)

Stanowisko rozpoznane badaniami sondażowymi i archeologiczno-przyrodniczymi, w czasie których odkryto obozowiska mezolityczne oraz materiały związane późnym paleolitem, kulturą pucharów lejkowatych, kulturą łużycką oraz z okresem średniowiecza.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- badania sondażowe pod kierunkiem P. Papiernika w 2014 r. i 2015 r.
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w 2017 i 2018 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha.

Literatura:

1. Płaza D., Wicha J., Papiernik P., 2017, Final paleolithic sites in Kuyavia, Acta Archaeologica Lodziensia, s. 29-38
2. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Wietrzychowice, st. 8 (AZP 53-46/41)

Stanowisko zarejestrowane bezpośrednio przy lesie w Wietrzychowicach w 2012 r. i potwierdzone w 2013 oraz 2014 r. Odkryto zróżnicowane materiały związane z mezolitem, wczesną epoką brązu i kulturą łużycką.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 1 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Śmieły, st. 10 (AZP 53-46/44)

Stanowisko rozpoznane badaniami sondażowymi, w czasie których zarejestrowano nieliczne materiały kultury pucharów lejkowatych wskazujące na niewielką aktywność osadniczą.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- badania sondażowe pod kierunkiem P. Papiernika w 2014 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- badania sondażowe pod kierunkiem P. Papiernika w 2014 r.

Powierzchnia:

— do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmieły, st. 11 (AZP 53-46/45)

Stanowisko znane tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych przez P. Papiernika w 2012 r. który zarejestrowała materiały związane z kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.

Powierzchnia:

— do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź

Śmięty, st. 12 (AZP 53-46/46)

Stanowisko odkryte w 2012 i pozytywnie zweryfikowane w 2013 r. Odkryto zabytki łączone z kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.
- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmięty, st. 13 (AZP 53-46/47)

Stanowisko znane tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych przez P. Papiernika w 2012 r. który zarejestrowała materiały związane z kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmięty, st. 14 (AZP 53-46/48)

Stanowisko odkryte w 2012 i pozytywnie zweryfikowane w 2013 r. Odkryto zabytki łączone z kulturą pucharów lejkowatych oraz z okresem późnego średniowiecza.

Historia badań:

- badania powierzchniowe w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice prowadzone przez P. Papiernika w 2012 r.

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Wietrzychowice, st. 21 (AZP 53-46/63)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto materiały krzemienne łączone z epoką kamienia.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Wietrzychowice, st. 22 (AZP 53-46/64)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto materiały krzemienne łączone z epoką kamienia lub z epoką brązu.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Wietrzychowice, st. 23 (AZP 53-46/65)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto materiały krzemienne łączone z młodszą epoką kamienia.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Wietrzychowice, st. 24 (AZP 53-46/66)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto 1 fragment ceramiki pradziejowej.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Wietrzychowice, st. 25 (AZP 53-46/67)

Stanowisko położone bezpośrednio przy lesie w Wietrzychowicach. W latach 2013-2014 zarejestrowano nieliczne materiały kultury pucharów lejkowatych i z wczesnej epoki brązu.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Wietrzychowice, st. 26 (AZP 53-46/68)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto materiały krzemienne łączone z epoką kamienia lub epoką brązu.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmiety, st. 15 (AZP 53-46/69)

Stanowisko zarejestrowane w 2013 r. Odkryto zabytki łączone z osadą kultury pucharów lejkowatych oraz z kulturą łużycką.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmiety, st. 16 (AZP 53-46/70)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto 1 fragment krzemienego narzędzia z młodszej epoki kamienia.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmiety, st. 17 (AZP 53-46/71)

Stanowisko zarejestrowane w latach 2013-2014. Odkryto zabytki łączone z osadą kultury pucharów lejkowatych z niej wczesnej (sarnowskiej) fazy rozwojowej.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmiety, st. 18 (AZP 53-46/72)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto 1 zabytek krzemienno-łupkowy z epoki kamienia.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmiety, st. 19 (AZP 53-46/73)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto 2 zabytki krzemienne łączone z epoką kamienia.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmiety, st. 20 (AZP 53-46/74)

Stanowisko zarejestrowane w latach 2013-2014. Odkryto zabytki łączone z kulturą pucharów lejkatych oraz z okresem średniowiecza.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmiety, st. 21 (AZP 53-46/75)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto materiały łączone z okresem średniowiecza.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 0,5 ha.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

[Śmieły, st. 22 \(AZP 53-46/76\)](#)

Stanowisko zarejestrowane w latach 2013-2014. Odkryto stosunkowo liczne zabytki łączone z osadą kultury pucharów lejkowatych oraz z okresem średniowiecza.

Historia badań:

— weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

[Śmieły, st. 23 \(AZP 53-46/77\)](#)

Stanowisko znane jest tylko z badań powierzchniowych przeprowadzonych w latach 2013-2014, w czasie których odkryto 1 zabytek krzemienny łączony z epoką kamienia.

Historia badań:

— weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

— do 1 ara.

Literatura:

1. P. Papiernik, 2014, Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Śmięty, st. 24 (AZP 53-46/78)

Stanowisko zarejestrowano w czasie badań powierzchniowych z lat 2013-2014. Następnie wykonano badania nieinwazyjne, na podstawie których rozpoznano osadę kultury pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.
- szczegółowa rejestracja materiałów zabytkowych na powierzchni stanowiska prowadzona pod kierunkiem P. Papiernika w 2019 r.
- prospekcja lotnicza rejonu stanowiska prowadzona pod kierunkiem R. Brzejszczaka w 2017 i 2018 r.

Powierzchnia:

- około 1,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmięty, st. 25 (AZP 53-46/79)

Stanowisko zarejestrowane w latach 2013-2014. Odkryto zabytki łączone z kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 0,5 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmięty, st. 26 (AZP 53-46/80)

Stanowisko zarejestrowane w latach 2013-2014. Odkryto zabytki łączone z kulturą pucharów lejkowatych.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ara.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

Śmiety, st. 27 (AZP 53-46/81)

Stanowisko zarejestrowane w latach 2013-2014. Odkryto zabytki łączone z kulturą pucharów lejkatych, kulturą przeworską oraz z okresu średniowiecza.

Historia badań:

- weryfikacyjne badania powierzchniowe prowadzone przez P. Papiernika w ramach projektu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice” w 2013 i 2014 r.

Powierzchnia:

- do 1 ha.

Literatura:

1. Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego, Łódź.

3. Stan zachowania obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych

Cmentarzisko megalityczne w Wietrzychowicach

Cmentarzisko megalityczne w Wietrzychowicach składa się z 5 grobowców kujawskich zbudowanych ok. 5,5 tys. lat temu. Przestrzeń nekropolii zorganizowano w sposób zaplanowany. Monumenty tworzą charakterystyczny dla tego miejsca, wachlarzowaty układ przestrzenny. Centralne miejsce zajmuje najdłuższy grobowiec nr 3. Po jego bokach znajdują się parami megality nr 1 i 2 oraz 4 i 5, które zbudowano tak, że ich początki tworzą niemal linię prostą (ryc. 15). Przed grobowcem nr 3 można zauważyć pustą przestrzeń, która w przeszłości spełniała zapewne wyjątkową rolę, np. była miejscem spotkań i odprawiania obrzędów religijnych. Osie podłużne megalitów, zbliżone do układu południowy wschód – północny zachód nie są do siebie równoległe. Wierzchołki monumentów są bliżej siebie niż ich czoła. Nekropolię zlokalizowano na

stosunkowo płaskim wyniesieniu, które od strony zachodniej ograniczone jest naturalnym obniżeniem terenu, obecnie wykorzystanym do budowy zbiornika retencji wodnej.

Ryc. 18. Wietrzychowice, st. 1, grobowiec nr 1 w czasie badań wykopaliskowych

Grobowiec nr 1

Grobowiec nr 1 został zbadany w 1967 roku (ryc. 18). Wniesiono go na planie wydłużonego i trochę nieregularnego trójkąta o długości 76 m i wielkości podstawy 10 m. Obstawa megalitu zachowała się bardzo dobrze, szczególnie do 46 metra jego długości. W wielu miejscach można było obserwować sposób uszczelniania ścian grobowca poprzez umieszczanie między dużymi głazami wielu mniejszych kamieni oraz zastosowanie tzw. podkładek zabezpieczających przed upadkiem wielkie eratyki. Nasyp zbudowany z piasku, w najwyższym punkcie, przed badaniami miał 1,2 m wysokości. Czoło grobowca składało się z 7 dużych głazów z charakterystyczną przerwą, stanowiącą prawdopodobnie wejście do jego wnętrza (ryc. 19). Pod nasypem odkryto dwa oddzielne bruki kamienne. Na tej podstawie można przypuszczać, że w obrębie megalitu pochowano dwie osoby, jednak szczątki kostne nie zachowały się. Nie znaleziono również pozostałości wyposażenia zmarłych. W poszczególnych warstwach nasypu grobowca i poza jego obstawą znaleziono ponad 400 zabytkowych przedmiotów, przede wszystkim fragmentów naczyń glinianych i wyrobów krzemienych oraz część przęślika i niewielkie bryłki polepy, a także kawałki kości zwierzęcych. Wśród ułamków naczyń można wyróżnić kilka, które wydają się być starsze od czasu powstania megalitu.

Ryc. 19. Wietrzychowice, ukończona rekonstrukcja grobowca nr 1, prawdopodobnie 1970 r.

Grobowiec nr 2

Prace wykopaliskowe grobowca nr 2 wykonano w 1968 roku. Ma on kształt wydłużonego trójkąta o długości 93 m i szerokości czoła 9 m (ryc. 15). Przed badaniami rabunkowo usunięto znaczną część obstawy, po której pozostały charakterystyczne rowy i doły po wyrwanych kamieniach. Prawdopodobnie kamienie te zostały zużyte przez Adolfa Boehmera do budowy parkanu otaczającego dwór w Wietrzychowicach. Z pierwotnej obstawy zachowały się tylko trzy głazy w czole, część kamieni prawego boku oraz ogon megalitu. W grobowcu nr 2 odkryto pojedynczy grób bez dodatkowych konstrukcji. Zmarłego – mężczyznę w wieku ok. 50 lat, ułożono w pozycji wyprostowanej „na wznak”, bezpośrednio na ziemi, 11 m od ściany szczytowej megalitu. W czasie prac wykopaliskowych nie stwierdzono darów grobowych. W warstwach nasypu grobowca znaleziono ok. 200 fragmentów silnie rozdrobnionej ceramiki oraz nieliczne wyroby krzemienne, głównie odpadkowe.

Ryc. 20. Wietrzychowice, grobowiec nr 3, widok sprzed rozpoczęcia badań wykopaliskowych w 1935 r.

Grobowiec nr 3

Największy z odkrytych grobowców prof. Konrad Jażdżewski i Stanisław Madajski zbadali wykopaliskowo już w 1935 r. Megalit oznaczony numerem 3 wzniesiono na planie wydłużonego trójkąta o długości 115 m. Czoło grobowca, o szerokości 10 m, zbudowane było z ośmiu wielkich (do 1,5 m wysokości) głazów, z charakterystyczną przerwą między nimi, wskazującą na istnienie wejścia do środka monumentu (ryc. 15, 21). Obstawa kamienna była bardzo dobrze zachowana (ryc. 21), z wyjątkiem części ściany południowej, z której głazy zostały rabunkowo usunięte przez z Adolfa Boehmera. Wewnątrz megalitu znaleziono dwa groby. Pierwszy z nich – grób centralny – usytuowany był w odległości ok. 2 m od czoła grobowca. W starannie ułożonej obstawie, wykonanej z dość dużych kamieni, natrafiono na szkielet mężczyzny, który został pochowany w pozycji wyprostowanej, „na wznak”. Obok znajdował się drugi grób zbudowany podobnie, lecz o mniejszych rozmiarach i mniej dokładnie wykonany (ryc. 22). W nim również pochowano osobę w pozycji wyprostowanej. W sąsiedztwie szczątków ludzkich nie zarejestrowano darów grobowych, które mogłyby przetrwać w ziemi ponad pięć tysięcy lat. We wnętrzu nasypu odkryto liczne zabytki, które w większości zostały bezpowrotnie utracone w okresie II wojny światowej.

Ryc. 21. Groby w czole grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, widok w czasie badań wykopaliskowych w 1935 r.

Grobowiec nr 4

Grobowiec nr 4 został zbadany w 1969 roku. W czasie wykopalisk stwierdzono jego znaczną dewastację w wyniku rabunkowego poboru kamieni. Prawdopodobnie miał tylko 30 m długości przy największej szerokości czoła 6,5 m (ryc. 15), co czyni go najmniejszym z zachowanych megalitem na Kujawach. Wewnątrz konstrukcji natrafiono na zbliżoną kształtem do rombu jamę grobową, w której odkryto fragmenty czaszki i szczękę należące do mężczyzny w wieku ok. 30 lat. Inne kości nie zachowały się. Zmarły prawdopodobnie ułożony był „na wznak”, bezpośrednio na piasku. Nie znaleziono przy nim żadnych przedmiotów.

Grobowiec nr 5

Grobowiec nr 5 został rozpoznany w 1968 roku. Zbudowano go na planie wydłużonego trójkąta o długości 47 m i szerokości czoła 7,5 m (ryc. 15), w którym można zaobserwować charakterystyczną przerwę. Obstawa kamienna była dość dobrze zachowana. W przypadku 5 głazów ze ściany szczytowej, w czasie badań wykopaliskowych, zaobserwowano ślady ich podkopywania, najprawdopodobniej w celu ich wywiezienia. Jednak czynności tych zaniechano. Komora grobowa miała wymiary 3,75 m długości i 3 m szerokości. Pochowano w niej jednocześnie dwóch mężczyzn w wieku 35 i 50 lat. Ułożeni byli na czystym piasku w pozycji wyprostowanej „na wznak”, w odległości ok. 1 m od siebie. Przy głowie jednego z nich znaleziono kamień wapienny. Na podstawie wykonanej analizy antropologicznej doc. Zdzisław Kapica, w 1969 r. stwierdził pozostałości wielokrotnych trepanacji czaszek u obu pochowanych mężczyzn. Powtórne opracowanie szczątków ludzkich, opublikowane przez prof. Wiesława

Lorkiewicza, w 2009 r., wskazuje raczej na przypadkowe uszkodzenia czaszek, które tylko są podobne do otworów trepanacyjnych. W części czołowej grobowca odkryto ponadto pozostałości po słupach drewnianych, które mogły być elementem konstrukcji jakiejś budowli wewnątrz grobowca, łączącej wejście do megalitu z komorą grobową.

Obecny stan zachowania i wygląd grobowców w Wietrzychowicach (ryc. 24-28) jest efektem ich rekonstrukcji wykonanych bezpośrednio po badaniach wykopaliskowych oraz zabiegów pielęgnacyjnych, a czasem także naprawczych przeprowadzonych przed i po utworzeniu Parku. Należy zwrócić uwagę na zakres odtworzenia poszczególnych megalitów, który był zróżnicowany. W przypadku najlepiej zachowanych grobowców o nr 1, 3 i 5 (ryc. 18, 20, 21), rekonstrukcje były dość wiernym odtworzeniem ich pierwotnego wyglądu. Należy tu podkreślić wykorzystanie dobrze zachowanych oryginalnych obstaw kamiennych, które pochodzą z czasów budowy monumentów. Głazy narzutowe stoją w tych samych miejscach od 5,5 tys. lat! (ryc. 18, 20, 21). W przypadku grobowców 2 i 4, rekonstrukcje wykonano na podstawie wyników badań wykopaliskowych, już przekształconych reliktyw megalitów. Brakujące części obstaw zostały uzupełnione głazami sprowadzonymi z zewnątrz. Rekonstruowano również nasypy monumentów wykorzystując do tego celu materiał ziemny, z którego pierwotnie grobowce były zbudowane, co również podnosi walor „oryginalności” zabytków.

Należy również zauważyć, że od czasów rekonstrukcji grobowców minęło ponad 50 lat. Obecnie wysokość monumentów jest znacznie zmniejszona, głównie z powodu naturalnych procesów erozyjnych, np. przez rozmywanie odsłoniętych nasypów przez wody opadowe i roztopowe. Na podstawie porównania obecnego stanu megalitów (ryc. 24-28) z ich wyglądem zarejestrowanym bezpośrednio po ukończeniu rekonstrukcji (ryc. 19) można zauważyć, że są one obniżone od 1 do 1,5 metra. Należy zatem wnioskować o wykonanie, w możliwie najszybszym czasie, rewitalizacji grobowców i ponownego przywrócenia im wyglądu z czasów budowy, tzn. sprzed 5,5 lat.

Pozostałe źródła archeologiczne na terenie Parku w lesie wietrzychowickim

Badania wykopaliskowe wykazały, że na terenie objętym ochroną konserwatorską występują liczne pozostałości osadnictwa z wielu okresów chronologicznych od środkowej epoki kamienia aż po okres wczesnego średniowiecza. Zabytki rozpoznano w każdym z założonych wykopów archeologicznych w latach 2015-2017 (ryc. 15). Powyższe odkrycia powodują, że obszar całego stanowiska nr 1 Wietrzychowicach jest cenny poznawczo i ważny dla ochrony zabytków archeologicznych. Wielowiekowe zalesienie tego terenu oraz brak gospodarki leśnej w strefie ochrony konserwatorskiej stwarzają wyjątkowe okoliczności dla dobrego zachowania substancji zabytkowej.

Przeprowadzone badania powierzchniowe i geochemiczne wskazują, że pozostałości osadnictwa znajdują się w lesie wietrzychowickim również poza strefą ochrony konserwatorskiej.

Jednak z uwagi na utrudnione warunki obserwacji określenie ich zasięgu występowania i precyzyjnej chronologii jest niemożliwa. Są to cenne poznawczo źródła archeologiczne, szczególnie rozpatrywane w kontekście osadniczym dla cmentarzyska megalitycznego.

Podsumowując należy stwierdzić, że obszar stanowiska nr 1 w Wietrzychowicach, w zakresie objętym ochroną konserwatorską tworzy unikatowy obiekt dla dziedzictwa archeologicznego w Polsce i w Europie środkowej, który nadal powinien być starannie chroniony. Jego znaczenie dla kultury i naukowe walory poznawcze wskazują na potrzebę rozszerzenia ochrony cmentarzyska megalitycznego w Wietrzychowicach poprzez wpisanie go na listę Pomników Historii w Polsce.

Gaj, stanowisko nr 1

Najważniejszym elementem stanowiska nr 1 w Gaju są pozostałości cmentarzyska megalitycznego kultury pucharów lejkowatych. Nekropolia składała się prawdopodobnie z dwóch lub trzech grobowców. Badania archeologiczne nie są zakończone, obecnie prowadzone są prace sprawdzające terenu, gdzie być może znajdują się relikty jeszcze jednego, bardzo słabo zachowanego megalitu. Cmentarzysko zostało po raz pierwszy opisane w 1936 r. W tym czasie zarejestrowano dwa grobowce, z których jeden był dość dobrze zachowany, a drugi już mocno zniszczony i ledwo widoczny w terenie. Badania wykopaliskowe i rekonstrukcję grobowca nr 1 przeprowadzono w latach 1950-1951. Grobowiec nr 2 został całkowicie zbadany w latach 2014-2016. W tym czasie rozpoznano również osadę kultury pucharów lejkowatych położoną między grobowcami o siedzibą Nadleśnictwa Koło. Ponadto, od 2014 r. obszar nekropolii jest systematycznie rozpoznawany metodami nieinwazyjnymi (archeologia lotnicza, badania geofizyczne, szczegółowa inwentaryzacja zabytków na powierzchni stanowiska) w celu wyjaśnienia potencjalnej obecności kolejnych megalitów oraz wyznaczenia zasięgu stanowiska.

Grobowiec nr 1

Grobowiec nr 1 został częściowo zbadany w 1950 r. przez prof. Waldemara Chmielewskiego. Prace ograniczono do dobrze widocznego nasypu z obstawą kamienną o długości 55 m (ryc. 22). Prawdopodobnie pierwotna długość megalitu wynosiła 126 m (dane na podstawie wyników badań z 2016 r.), co czyni go największym – jak do tej pory – grobowcem na Kujawach. Nie wiadomo, kiedy nasyp został skrócony. Być może stało się to między 1936 a 1949 r. lub w latach 20-tych, XX wieku, w czasie budowy siedziby Nadleśnictwa Koło. Megalit wzniesiono na planie wydłużonego trójkąta z mocno rozchyloną częścią przednią. Największa szerokość czoła wynosiła 10,5 m. Największe głazy ustawione były w narożnikach, a między nimi znacznie mniejsze, szczególnie w „wejściu” do grobowca. W czasie prac natrafiono na szczątki dwóch pochowanych osób ułożonych w pozycji wyprostowanej „na wznak”. Pierwszy grób, centralny, znajdował się w części czołowej grobowca. Odkryto w nim, zachowany w bardzo złym stanie, szkielet do-

rosłego mężczyzny, który został przykryty białą wapienną masą. Wyposażenie zmarłego stanowiło narzędzie krzemienne (ostrze sztyletu) wykonane z surowca „wołyńskiego”, sprowadzonego aż z terenów dzisiejszej Ukrainy. Pochówek drugi, bez trwałych darów grobowych, zarejestrowano w środkowej części grobowca.

Ryc. 22. Gaj, grobowiec nr 1, w trakcie badań wykopaliskowych w 1950 r.

Cechą szczególną grobowca nr 1 w Gaju jest zbudowanie jego nasypu przede wszystkim z gliny, która przez tysiąclecia zamieniła się w twardą masę odporną na negatywne wpływy czynników przyrodniczych oraz mocno utrudniającą „badania” amatorów archeologii z XIX i początków XX wieku. W efekcie Waldemar Chmielewski, w czasie badań wykopaliskowych, mógł poczynić wiele obserwacji dotyczących szczegółów budowy megalitu, co w przypadku innych grobowców było niemożliwe.

Wyjątkowym odkryciem badań wykopaliskowych grobowca nr 1 w Gaju było natrafienie na pozostałości budowli sakralnej. Natrafiono na nią wewnątrz nasypu, bezpośrednio za kamieniami obstawy czołowej megalitu. Za sprawą pożaru, który w warunkach nikłego dostępu tlenu powoli trawił drewniane części budynku, w zwęglonej formie zachowały się elementy jego konstrukcji, wyraźnie widoczne w czasie prowadzenia prac wykopaliskowych. Na podstawie skrupulatnie wykonanej dokumentacji rysunkowej i fotograficznej Waldemar Chmielewski szczegółowo opisał odkryty budynek. Wzniesiono go na planie trapezu o dłuższych bokach po 5 m, a krótszych odpowiednio 4,4 i 3 m długości. Konstrukcję ścian wykonano w technice sumikowo-łatkowej z dranic połączonych ze słupami stojącymi w narożnikach budynku i po jednym w środku każdej ze ścian. Dach prawdopodobnie był dwuspadowy, oparty na 2 słupach i ślimieniu. Podłoga budynku została wylepiona gliną i wyrównana do gładkiego klepiska. Niezwykłe odkrycie w Gaju pomogło poprawnie zinterpretować charakter podobnych budynków

m.in. z Obalek i Sarnowa oraz wyjaśnić sens istnienia charakterystycznych przerw w obstawach czołowych w wielu grobowcach kujawskich.

Badania archeologiczne, a następnie rekonstrukcja grobowca nr 1 dotyczyła tylko pierwszych 55 metrów megalitu (por. ryc. 16). W 2016 roku pracami wykopaliskowymi zweryfikowano długość megalitu. W niewielkim wykopie o nr IV (ryc. 16) zlokalizowano wierzchołek monumentu i ustalono, że pierwotna długość grobowca wynosiła 126 m. Pozostała część megalitu, w formie niewidocznego na powierzchni reliktu jest nierozpoznana. Oznacza to, że w ziemi nadal znajduje się substancja zabytkowa grobowca o długości ok. 60 m (załącznik nr 5). Z uwagi na wpis do rejestru zabytków, który dotyczył całego grobowca nr 1 należy podjąć kroki zmierzające do ochrony niezbadanej części monumentu. Należy przede wszystkim wyłączyć ten teren z upraw rolniczych, które są podstawowym elementem niszczącym substancję zabytkową. Konieczne jest również rozszerzenie obszaru chronionego.

Grobowiec nr 2

Badania wykopaliskowe grobowca nr 2 pod kierunkiem dr. Piotra Papiernika wykonano w latach 2014-2016 (wykop II – ryc. 16). W chwili podjęcia prac megalit nie był już widoczny w terenie, jednak przeprowadzone precyzyjnie badania archeologiczne (ryc. 23) pozwoliły na rekonstrukcję jego najważniejszych elementów.

W grobowcu złożono ciała dwóch osób – mężczyzny i dziecka. Mężczyznę pochowano w starannie przygotowanym grobie o głębokości ok. 1,5 m. Dno grobu zostało wyłożone masą wapienną, ciało zmarłego przykryto ziemią torfową, a następnie zabezpieczono brukiem kamiennym. Mężczyzna posiadał sztylet o miedzianym ostrzu, wykonany w rejonie Morza Czarnego. Drugą osobą pochowaną w grobowcu było dziecko w wieku ok. 4 lat, dla którego przygotowano mini sarkofag z kamieni polnych, ułożony na powierzchni gruntu. Kości z obu pochówków zostały poddane analizie C-14 (w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym). Otrzymano identyczne oznaczenia wskazujące na śmierć złożonych w megalicie osób na lata między 3620 a 3370 p.n.e.

We wnętrzu grobowca, tuż za jego podstawą (ścianą szczytową o długości 13 m), analogicznie jak w grobowcu nr 1, wzniesiono drewniany budynek, zapewne o charakterze religijnym. Miał on kształt trapezu (o powierzchni ok. 25 m²), konstrukcję dachu i ścian opartą na dziewięciu solidnych słupach, a podłogę w postaci glinianego klepiska, wykonanego na piaszczystej podsypce. W części czołowej grobowca nr 2 odkryto również pozostałości małego pola zaoranego radłem, piwnicy z naczyniem zasobowym złożonym w formie intencjonalnie połamanych fragmentów, dwa składy ziemi torfowej, miniaturę studni oraz miejsce, w którym umieszczono polepę, pochodzącą z rozbiórki domu mieszkalnego. Granice grobowca wyznaczono poprzez ułożenie obstawy kamiennej o długości 58 m. Całość została przykryta nasypem ziemnym. Do jego usypania wykorzystano wcześniej zgromadzoną ziemię i glinę pochodzącą

z formowania miejsca budowy grobowca. Niestety obstawa kamienna megalitu została usunięta i posłużyła do wniesienia zabudowań Nadleśnictwa Koło. Od tego czasu niszczeniu ulegał nasyp grobowca, który został niemal całkowicie zniwelowany w wyniku prowadzenia działalności rolniczej.

Ryc. 23. Badania wykopaliskowe grobowca nr 2 w Gaju

Prace wykopaliskowe reliktu grobowca nr 2 spowodowały całkowite jego zbadanie, tzn. obecnie w tym miejscu nie ma substancji zabytkowej, którą należało by chronić. Na podstawie szczegółowej dokumentacji archeologicznej możliwa jest rekonstrukcja megalitu. Jednak taką możliwość należy rozpatrywać w kategorii przyszłości, w sytuacji rozwoju Parku, z którym związane by były nowe potrzeby np. rozbudowa oferty edukacyjnej.

Pozostałe źródła archeologiczne

Dotychczasowe badania wskazują, że różnorodne źródła archeologiczne na stanowisku w Gaju występują na powierzchni ok. 2 ha (załącznik 5). Tylko część z nich została rozpoznana archeologicznie. Pozostałe znajdują się w części stanowiska, która jest użytkowana rolniczo, a więc podlegają ciągłym przekształceniom, np. w wyniku prowadzenia prac polowych. Z uwagi na wysoką wartość poznawczą tych źródeł, w tym szczególnie związanych z osadą kultury pucharów lejkowatych całe stanowisko nr 1 w Gaju należy objąć opieką i systematyczną kontrolą konserwatorską.

Ryc. 24. Wietrzychowice, grobowiec nr 1, stan obecny

Ryc. 25. Wietrzychowice, grobowiec nr 2, stan obecny

Ryc. 26. Wietrzychowice, grobowiec nr 3, stan obecny

Ryc. 27. Wietrzychowice, grobowiec nr 4, stan obecny

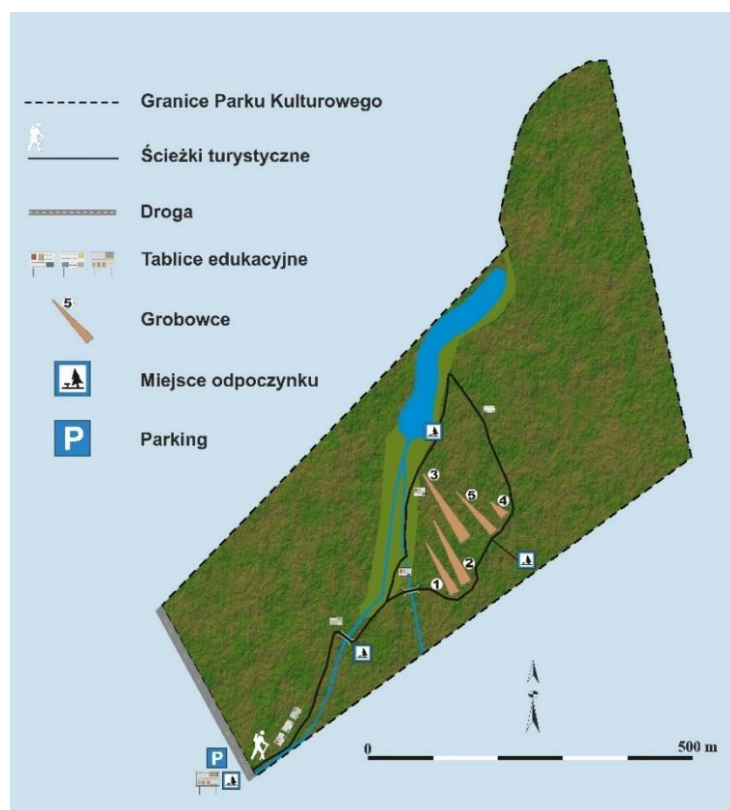
Ryc. 28. Wietrzychowice, grobowiec nr 5, stan obecny

Ryc. 29. Gaj, grobowiec nr 1, stan obecny

4. Stan zagospodarowania i użytkowania terenu

Obszar Parku pod względem zagospodarowania i użytkowania terenu jest zróżnicowany. Na terenie kompleksu leśnego w Wietrzychowicach najważniejszą częścią jest strefa ochrony konserwatorskiej. Obecnie jest to obszar pododdziału leśnego „j” (załącznik nr 3), który jest dzierżawiony od Nadleśnictwa Koło przez Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej. Na tym terenie znajduje się cmentarzysko megalityczne KPL chronione wpisem do rejestru zabytków i wyłączone z gospodarki leśnej. Ponadto, w bezpośrednim sąsiedztwie drogi gruntowej we wsi Śmieły i wejścia do Parku od strony południowej, zostało urządzone ogrodzone miejsce odpoczynku dla turystów (ryc. 30), wyposażone w zadaszoną wiatę, ławki i stoliki. Jest to teren wykorzystywane podczas festynu archeologicznego do prezentacji stoisk różnych instytucji, organizacji i stowarzyszeń oraz do montażu sceny na której odbywa się część oficjalna tego wydarzenia. Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej dzierżawi również pododdział leśny „l” (załącznik nr 3), na którym w czasie festynu archeologicznego odbywają się prezentacje i pokazy archeologii doświadczalnej. Jest to teren interesujący przyrodniczo, porośnięty starodrzewiem modrzewiowym, również wyposażony w miejsce odpoczynku w postaci ławek i stolików.

Ryc. 30. Plan Parku Kulturowego Wietrzychowice

Pozostała część Parku jest użytkowana przez Lasy Państwowe Nadleśnictwo Koło zgodnie z przyjętym planem urządzenia lasu, sporządzonym na lata 2013-2022. Na tym terenie miejsce

szczególnym jest obszar dawnego naturalnego zbiornika wodnego, położonego w obniżeniu terenu ukształtowanym w czasie ostatniego zlodowacenia. Obszar ten zastał wykorzystany do budowy sztucznego zbiornika, tzw. małej retencji wodnej, który również jest atrakcyjnym miejscem dla turystów. Nad brzegiem zbiornika znajduje się kolejne miejsce odpoczynku dla zwiedzających.

Park Kulturowy w Wietrzychowicach jest udostępniony dla turystów przez cały rok. Zwiedzanie odbywa się w ramach archeologicznej ścieżki edukacyjnej szczegółowo prezentującą problematykę grobowców megalitycznych na Kujawach i badań archeologicznych w Wietrzychowicach (ryc. 30 - 34) i Gaju. Dla turystów przygotowano parking znajdujący się przy drodze (o nawierzchni asfaltowej) Wietrzychowice – Błenna. Na jego terenie znajduje się zadaszona wiata oraz kolejne miejsce odpoczynku. Parking jest jednocześnie początkiem ścieżki edukacyjnej z tablicą informacyjną wprowadzającą do problematyki Parku Kulturowego Wietrzychowice. Kolejnym elementem informacyjnym jest wystawa posterów prezentująca historię badań i najważniejsze odkrycia w rejonie Wietrzychowic. Tablice edukacyjne znajdują się również przy każdym grobowcu, na których umieszczono szczegółową charakterystykę poszczególnych monumentów. Ponadto Nadleśnictwo Koło wykonało własną ścieżkę edukacyjną ukierunkowaną na prezentację zagadnień przyrodniczych, dotyczących funkcjonowania zbiorowisk leśnych (por. 30 - 34).

Grobowiec nr 1 w Gaju, położony na części działki 274/1 określonej jako pododdziału „ax” o powierzchni 0,14 ha (załącznik nr 5). Obszar ten, wchodzący w skład Parku, jest dzierżawiony od Nadleśnictwa Koło przez Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej i jest wyłączony z gospodarki leśnej. Obok częściowej rekonstrukcji ustawiona jest tablica informacyjna o badaniach archeologicznych i odkryciach związanych z cmentarzyskiem megalitycznym w Gaju.

Ryc. 31. Wietrzychowice, element ścieżki edukacyjnej

Ryc. 32. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej

Ryc. 33. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej

Ryc. 34. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej

5. Komunikacja i infrastruktura techniczna

Przez teren Parku Kulturowego w Wietrzychowicach przebiega lokalna droga o nawierzchni asfaltowej, łącząca wieś Wietrzychowice (gm. Izbica Kujawska, powiat włocławski) ze wsią Błenna (gm. Izbica Kujawska, powiat włocławski). W miejscowości Błenna droga ta łączy się z drogą wojewódzką nr 269 (łączącą Szcherkowo z Kowalem).

Na terenie działki 97, na której znajduje się pięć grobowców megalitycznych nie ma sieci elektroenergetycznej. Najbliższa instalacja energetyczna znajduje się na sąsiednich działkach 83-90/1 należących do obrębu Śmieły. Wschodnim skrajem działki 97, wzdłuż drogi asfaltowej Wietrzychowice – Błenna przebiega instalacja wodociągowa. Druga nitka wodociągu jest zlokalizowana wzdłuż gruntowej drogi we wsi Śmieły i jest oddalona o ok. 50 m od lasu wietrzychowickiego. Teren Parku nie jest natomiast uzbrojony w instalację kanalizacyjną.

Z kolei grobowiec położony w Gaju położony jest w niewielkiej odległości od lokalnej drogi o nawierzchni asfaltowej, odchodzącej bezpośrednio z drogi wojewódzkiej nr 270 (łączącej Koło z Brześciem Kujawskim). Działka 274/1 na której znajduje się grobowiec w Gaju położona jest w bezpośrednim sąsiedztwie Jeziora Modzerowskiego. Na terenie działki 274/1 znajdują się budynki mieszkalne, oraz produkcyjno usługowe i gospodarcze. W związku z powyższym, na terenie działki 274/1 i w bliskim sąsiedztwie grobowca w Gaju, umiejscowiono sieć elektroenergetyczną i wodociągową. Na terenie działki 274/1, jednak w znacznym oddaleniu od samego grobowca, znajduje się sieć kanalizacyjna.

Grobowce w Wietrzychowicach i grobowiec w Gaju znajdują się w bezpośredniej bliskości dróg wojewódzkich, które łączą je z drogami o znaczeniu krajowym oraz z węzłem autostrady A-1 w Pikutkowie, położonym między Brześciem Kujawskim a Włocławkiem.

6. Zasoby przyrodnicze

Rejon Parku Kulturowego Wietrzychowice według podziału fizyczno-geograficznego J. Kondrackiego, należy do południowej części mezoregionu Pojezierza Kujawskiego (315.57), regionu Pojezierza Wielkopolskiego (315.5), leżącego w pasie Pojezierza Południowobałtyckiego (315). Pojezierze Kujawskie od północy sąsiaduje z Równiną Inowrocławską, od zachodu z Pojezierzem Gnieźnieńskim, od wschodu z Kotliną Płocką, od południa zaś z Kotliną Kolską i Wysoczyzną Kłodawską.

Opisywany obszar położony jest w granicach zasięgu lądolodu ostatniego zlodowacenia (zlodowacenia Wisły), dlatego też jego relief ma typowe cechy rzeźby młodoglacjalnej, charakteryzującej się znacznymi deniwelacjami terenu, dochodzącymi lokalnie do 40 m, bogatym zespołem form rzeźby polodowcowej o zróżnicowanej genezie, głównie glacialnej, glacialfluwialnej i glacialimnicznej, a także obecnością jezior polodowcowych oraz wypełnionych

torfem wytopisk. Formy te występują przede wszystkim w obszarze wysoczyzny morenowej (105-125 m n.p.m.), przeważającego elementu rzeźby rozpatrywanego obszaru. Wysoczną rozcina szereg rynien subglacialnych, głównie o południkowej rozciągłości, wyrażonych w obecnej rzeźbie ciągami wąskich jezior i równin torfowych. W krajobrazie obszaru dominuje izolowane wzniesienie Izbicy Kujawskiej osiągające wysokość 144,1 m n.p.m., wznoszące się 25-40 m ponad powierzchnię wysoczyzny polodowcowej. Podłoże buduje w przeważającej części plejstocenska glina zwałowa ze stadiału głównego zlodowacenia Wisły oraz piaski i żwiry wodnolodowcowe. Są również obecne holocenske utwory związane z zanikaniem zbiorników wodnych i rozwojem roślinności, a także z działalnością człowieka w czasach nowożytnych i współczesnych.

Występujące w rejonie Parku zróżnicowane utwory mineralne i biogeniczne są podłożem rozwoju wielu typów gleb, obecnie silnie przekształconych przez wielowiekowe uprawy rolnicze. Należy tu wymienić czarne ziemie kujawskie, gleby brunatnoziemne (z przewagą brunatnych i płowych) i bielicoziemne (rdzawe i pseudo bielice) oraz murszowe i murszowo-torfowe. Cechą charakterystyczną opisywanego obszaru jest skomplikowana mozaika niewielkich płatów różnych typów i podtypów gleb występujących obok siebie.

Obszar Parku położony na terenie kompleksu leśnego w Wietrzychowicach podlegał badaniom powierzchniowej budowy geologicznej podłoża i ukształtowania terenu w otoczeniu cmentarzyska megalitycznego kultury pucharów lejkowatych. Jako istotny element wyróżniono tu rynnę subglacialną (polodowcową) o długości około 2 km oraz szerokości 70-120 m. Szerokość jej dna dochodzi do 100 m i położone jest na wysokości bezwzględnej 114,5-115,5 m n.p.m. W 2013 roku część rynny została przekształcona poprzez budowę zbiornika „małej retencji wodnej” o powierzchni lustra wody wynoszącej ok. 1ha. Rynnę odwadnia ciek, a właściwie sztuczny rów skierowane na południe do jeziora Karaśnia. Pozostała jej część jest zajęta przez równinę akumulacji biogenicznej. Przeprowadzone badania wykazały występowanie osadów geologicznych powstających na bagnach (torf) oraz w jeziorach (gytia). Świadczy to o istnieniu w przeszłości zbiornika jeziornego, który z czasem zarósł i zamienił się w zabagnione mokradło. Datowania radiowęglowe osadów wypełniających tę rynnę wskazują, że uległa ona zabagnieniu dość wcześnie, tj. we wczesnym lub najpóźniej środkowym holocenie około 8 tys. lat temu.

Równina polodowcowa w rejonie Parku Kulturowego wznosi się na 116–125 m n.p.m. i jednocześnie jest słabo nachylona ku zachodowi. W sąsiedztwie badanego terenu występują gliniaste wysoczyzny morenowe, a strefę bezpośrednio przylegającą do rynny tworzy równina wodnolodowcowa. Równina polodowcowa w najbliższym otoczeniu i w podłożu grobowców zbudowana jest z wodnolodowcowych piasków ze żwirem i głazami. Utwory te tworzą zwartą pokrywę o miąższości od 0,5 do 3,0 m i spoczywają na glinie lodowcowej.

Należy zwrócić uwagę na czytelność rzeźby młodoglacjalnej na terenie Parku w Wietrzychowicach. Poszczególne formy pagórków, wyniesień i obniżeń terenu oraz krawędzie rynn subglacjalnej (poza obszarem przekształconym) są dobrze zachowane. Brak tu istotnych przejawów denudacji naturalnej oraz wyrównywania powierzchni w wyniku intensywnej działalności nowożytnego rolnictwa. Analiza map historycznych wskazuje, że teren Parku był zalesiony co najmniej od przełomu XVIII i XIX wieku (np. mapa Gillego, mapy wydane przez WIG). Obserwacje te są zgodne z wynikami prac archeologicznych, w czasie których nie rejestrowano zabytków nowożytnych.

7. Krajobraz kulturowy

Współczesny krajobraz Parku na terenie Wietrzychowic jest efektem działalności związanej z zagospodarowaniem kompleksu leśnego przez Lasy Państwowe Nadleśnictwo Koło. Należy tu rozróżnić dwie strefy oddziaływania i kształtowania lasu. Pierwszą jest teren cmentarzyska objęty strefą ochrony konserwatorskiej i obecnie dzierżawiony przez Miejsko-Gminne Centrum Kultury (załącznik nr 3). Na tym terenie od kilkudziesięciu lat nie prowadzi się regularnej gospodarki leśnej. Obecny drzewostan to nasadzenia głównie z pierwszej połowy XX wieku, który był sukcesywnie modyfikowany w zależności od potrzeb ochrony grobowców i ich udostępnienia dla zwiedzających. Jest to las stosunkowo mało zwarty, w którym wolne przestrzenie od drzew stanowią bezpośrednie otoczenie megalitów oraz obszar ścieżki edukacyjnej i miejsca odpoczynku dla turystów.

Obecny zakres zadrzewienia nekropolii jednak nie odpowiada czasom jej funkcjonowania w młodszej epoce kamienia. Rolnicze społeczności kultury pucharów lejkowatych budowały grobowce na terenie otwartym, w którym megality były widoczne w krajobrazie najbliższej okolicy. Należy zatem wskazać kierunek zmian otoczenia grobowców, który będzie zmierzał do znacznej redukcji zadrzewienia i wytworzenia stanu tzw. lasu parkowego. Stan taki z niewielką ilością drzew oraz z utrzymywaniem trawiastych muraw nie tylko poprawi widoczność grobowców. Byłby również odpowiedni dla zabezpieczenia megalitów i przestrzeni między nimi przed niekorzystnym oddziaływaniem przyrody (np. przed denudacją i erozją), co ma zasadnicze znaczenie dla właściwej ochrony substancji zabytkowej cmentarzyska.

W pozostałej części Parku, poza strefą ochrony konserwatorskiej (załącznik nr 3), prowadzona jest przez Nadleśnictwo Koło gospodarka leśna, w oparciu o plany urządzenia lasu zatwierdzone dla okresów 10-cio letnich. W ramach tej gospodarki dochodzi do sukcesywnego wymiany drzewostanu zgodnie z aktualnymi potrzebami zagospodarowania kompleksu leśnego w Wietrzychowicach.

W przypadku części parku położonej w Gaju należy wskazać, że częściowa rekonstrukcja grobowca nr 1 jest obecnie tylko jednym z elementów krajobrazu prahistorycznego. Pozostała

część nekropolii i stanowiska archeologicznego została całkowicie przekształcona w czasach nowożytnych i współczesnych. Obecnie megalit usytuowany jest w dobrze widocznym miejscu, po środku pola ornego, co sprzyja zwiedzaniu. Opiswany zabytek należy traktować jako element współczesnego krajobrazu kulturowego z dominującą w tym miejscu siedzibą nadleśnictwa, który może być pomocny w rozwoju edukacji historycznej oraz lokalnej turystyki związanej np. z Jeziorem Modzerowskim.

8. Wartości turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne

Grobowce neolityczne w Wietrzychowicach są fenomenem na skalę europejską, wobec czego stanowią istotny potencjał turystyczny dla całego regionu, przy czym są niewątpliwie najcenniejszą atrakcją turystyczną gminy Izbicy Kujawskiej. Potencjał turystyczny tych zabytków nie jest jednak w pełni wykorzystywany w ciągu całego roku, a objawia się szczególnie w dniu Festynu Archeologicznego (ryc. 35) organizowanego od wielu lat na początku września. Wtedy też szczególnie widoczny jest brak odpowiedniej infrastruktury towarzyszącej turystyce, nawet w postaci niewielkiego zaplecza zawierającego punkt informacji turystycznej, sanitariatów czy też odpowiedniej wielkości parkingu o utwardzonej nawierzchni.

Ryc. 35. Festyn Archeologiczny Wietrzychowice 2022

Stan zachowania oraz stopień rozpoznania megalitów i ich otoczenia stanowi o unikatowej możliwości prowadzenia działalności edukacyjnej skoncentrowanej zarówno na popularyzowaniu wiedzy dotyczącej dziedzictwa archeologicznego, jak i zwiększeniu identyfikacji lokalnej społeczności z Parkiem i jego rozwojem. Należy zatem dążyć do stworzenia ośrodka muzealnego i edukacyjno-turystycznego, który w sposób kompleksowy zaspokajałby potrzeby turystów. Taki ośrodek powinien powstać możliwie blisko Parku, np. na terenie sąsiadujących

z lasem wietrzychowickim działek w miejscowości Śmieły. Teren ten powinien być przeznaczony na działalność związaną z rozwojem Parku. Można również rozważyć ewentualność organizacji zaplecza obsługującego turystykę z wykorzystaniem np. dawnych budynków dworu i folwarku we wsi Wietrzychowice znajdujących się ok. 1 km od grobowców. Dałoby to możliwość powstania bazy noclegowej oraz posiadania wykwalifikowanego personelu (przewodników), a także stworzenie większej ilości atrakcji tematycznie powiązanych z archeologią i historią. Działania te umożliwiłoby właściwe wykorzystanie potencjału turystycznego i gospodarczego tworzonego przez istnienie Parku. Wskazane jest przy tym powiązanie tematyczne i edukacyjne grobowców w Wietrzychowicach i grobowca w Gaju ze względu na istotną odległość pomiędzy nimi. Ponadto należy rozważyć nawiązanie bliskiej współpracy z Gminą Lubraniec zarządzającą Parkiem Kulturowym Sarnowo w zakresie wspólnej promocji i działań popularyzatorsko-edukacyjnych. Powyższe przedsięwzięcia, przynajmniej w części mogłoby być zrealizowane na zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Obecnie istotnym elementem rozwoju ruchu turystycznego jest organizowany przez Miejsko - Gminne Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej we współpracy z Fundacją Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego oraz Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, a także z innymi podmiotami, coroczny Festyn Archeologiczny. W trakcie trwania tego wydarzenia goście mogą zapoznać się z historią badań oraz odkryciami poczynionymi na stanowiskach archeologicznych, jak również skorzystać z możliwości wysłuchania wykładu i oprowadzenia po terenie Parku Kulturowego przez pracowników naukowych Muzeum i Fundacji - archeologów biorących udział w obecnie prowadzonych badaniach. Ponadto podczas festynu prezentowane są stanowiska archeologii doświadczalnej ukazujące życie w wiosce neolitycznej, stoiska kulinarne i wystawy rękodzieła ludowego (ryc. 35).

Istotnym elementem promocji i edukacji, który można wykorzystać w przyszłych działaniach na rzecz Parku są liczne wydawnictwa i wydarzenia o charakterze popularno-naukowym. Do najważniejszych należy zaliczyć „Park Kulturowy Wietrzychowice. Na Europejskim Szlaku Megalitów” oraz dwa wydania przewodnika „W krainie polskich piramid. Park Kulturowy Wietrzychowice”. Istotne są również materiały zgromadzone i wytworzone przy okazji organizacji przez Muzeum Archeologiczne w Łodzi dwóch wystaw czasowych pt. „80 – lat badań archeologicznych w rejonie Wietrzychowic” i „Monumentalne grobowce z epoki kamienia. Park Kulturowy Wietrzychowice. Park Kulturowy Sarnowo”. Ważnym dla promocji Parku jest także film „Megality. Historia sprzed 5,5 tysiąca lat”, w którym cmentarzyska megalityczne w Wietrzychowicach i Gaju są szeroko prezentowane.

Park Kulturowy Wietrzychowice leży w korzystnym otoczeniu przyrodniczym. W bezpośrednim sąsiedztwie Parku Kulturowego znajduje się jezioro Brdowskie i jezioro Modzerowskie. Stanowią one tereny źródłiskowe Noteci i są objęte ochroną krajobrazu wraz ze strefą

ochrony akustycznej. Na terenie gminy znajdują się także mniejsze jeziora - Karaśnia koło wsi Błenna oraz jezioro Chotelskie. Rozliczne jeziora oraz tereny leśne, sprawiają, że gmina Izbica Kujawska stanowi odpowiednią bazę dla celów turystycznych i krajoznawczych.

Na obszarze gminy wytyczono Szlak Powstania Styczniowego na Kujawach stanowiący nieoznakowany szlak turystyczno-kulturowy poprowadzony przez miejsca związane z kujawskimi wydarzeniami Powstania Styczniowego 1863 roku.

W celu właściwego wykorzystania potencjału Parku Kulturowego Wietrzychowice należy podjąć działania promocyjne za pomocą środków masowego przekazu, których przedmiotem będzie zarówno przedmiot ochrony parku - grobowce megalityczne - jak i wyeksponowanie działań związanych z popularyzacją wiedzy i zwiększeniem atrakcyjności turystycznej zabytków.

9. Obszar parku kulturowego w dokumentach planistycznych

Tematyka zagospodarowania obszaru na którym znajduje się Park Kulturowy Wietrzychowice jest regulowana w szeregu dokumentów planistycznych funkcjonujących na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Poniżej przedstawiono najważniejsze postanowienia dokumentów programowych poruszających tematykę Parku. Należy jednak zauważyć brak miejscowego planu zagospodarowania terenu dla Parku Kulturowego Wietrzychowice i jego najbliższej okolicy.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+

W ramach Celu głównego: 4 Strategii - Dostępna przestrzeń i czyste środowisko wyszczególniono kierunek „Ochrona, zachowanie, odnowa, wzmacnianie i promocja dziedzictwa kulturowego województwa”. Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa. Do tego kierunku zaliczają się także działania ratownicze wobec obiektów i obszarów będących częścią środowiska kulturowego województwa, zachowanie tradycyjnej kultury wiejskiej, ochrona, zachowanie, konserwacja i szeroko rozumiana poprawa dobrostanu historycznych budowli zabytkowych, obiektów architektury, budownictwa czy zespołów urbanistycznych, dziedzictwa ginących zawodów, wsparcie powstających drobnych kolekcji, tworzenia nowych oraz rozwoju istniejących zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa. Kierunek obejmuje także obiekty sakralne (w tym elementy ich wyposażenia). W ramach powyższego celu głównego zidentyfikowano także kierunek „Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych”. Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np. prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych. Obejmuje działania

mające na celu ich adaptację do nowych funkcji przy zachowaniu obostrzeń konserwatorskich. Głównym celem działań jest ochrona obiektów istotnych dla dziedzictwa kultury poprzez nadanie im możliwości pełnienia funkcji publicznych lub komercyjnych, wskutek czego niezbędne będzie utrzymywanie ich we właściwym stanie technicznym, pod nadzorem służb konserwatorskich.

Jako zadanie kluczowe realizowane przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego wyodrębniono zadanie p.n. „Artefakty przeszłości symbolem tożsamości regionalnej”. Projekt zakłada wyeksponowanie lokalnych i regionalnych wyróżników kulturowych (założenia rezydencjalne odgrywające w przeszłości ważną rolę w kreowaniu patriotyzmu i postępu, rewitalizację i zagospodarowanie, a także odbudowę miejsc, obiektów zabytkowych i pozostałości specyficznego dla regionu dziedzictwa kulturowego.

Strategia Rozwoju Obszaru Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gmin Powiatu Włocławskiego

w powyższym dokumencie, w przeprowadzonej analizie SWOT, jako mocne strony wymieniono: "Obiekty dziedzictwa kulturowego, w tym Park kulturowy Wietrzychowice oraz Park etnograficzny w Kłóbce". Jako potencjał regionu wskazano: „Położenie geograficzne (zasoby przyrodnicze i kulturowe, w tym złoża surowców naturalnych, park kulturowy Wietrzychowice, Park etnograficzny w Kłóbce, liczne jeziora i kompleksy leśne, gleby, dostępność komunikacyjna)". Z kolei jako problemy wyszczególniono: „Niewystarczające wykorzystanie potencjału -położenie geograficzne - zasoby przyrodnicze i kulturowe, w tym złoża surowców naturalnych (sól kamienna), park kulturowy Wietrzychowice, Park etnograficzny w Kłóbce, liczne jeziora i kompleksy leśne, gleby, dostępność komunikacyjna (autostrada A1)".

W proponowanych kierunkach rozwoju ujęto m.in.: „Rozwój funkcji turystycznej (Zbiornik Włocławski, Uzdrowisko Wieniec, Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy, Wietrzychowice i Sarnowo, Kłóbka)". W ramach priorytetu inwestycyjnego RPO „6c” wykazano: „zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”.

Na liście rezerwowej projektów finansowanych z EFRR i EFS znalazły się Utworzenie i oznakowanie szlaków przyrodniczych i turystyczno – historycznych w oparciu o istniejący Park Kulturowy Wietrzychowice- Gaj (gm. Izbica Kujawska, gm. Boniewo) oraz Rozwój zakresu Parku Kulturowego Wietrzychowice-Gaj, w tym budowa bazy turystycznej. Powyższe projekty miały być realizowane do 2020 r.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Włocławskiego na lata 2020-2023

W dokumencie zaznaczono, że najcenniejszymi zabytkami na terenie Powiatu Włocławskiego, reprezentacyjnymi w skali światowej są grobowce megalityczne w Sarnowie, Wietrzy-

chowicach i Gaju. W rozdziale dotyczącym zagadnień programowych, w „*Kierunku działania 3.1: Kreowanie produktu turystycznego*” postuluje się promocję parków kulturowych Sarnowo i Wietrzychowice we współpracy z miastami Lubrańcem i Izbicą Kujawską.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i Miasta Izbica Kujawska

W Studium założono, iż turystyka w Izbicy Kujawskiej zostanie oparta o istniejące zabytki (m.in. o unikatowe grobowce prasłowiańskie - Wietrzychowice i Gaj). Studium szczegółowo opisuje zespoły dworsko-parkowe, zabytki sakralne, nieruchome, zabytki techniki, archeologiczne, przyrodnicze oraz zabytki architektury sepulkralnej znajdujące się na terenie gminy, a także określa ich stan zachowania oraz zawiera zalecenia ekspertów do postępowania przy powyższych zabytkach.

W kierunkach zagospodarowania przestrzennego gminy postuluje się, aby polityka ochrony dóbr kultury była kształtowana poprzez prowadzenie m.in programów prac badawczych i studialnych jako części składowej programu ochrony dóbr kultury, przez co należy rozumieć w szczególności opracowanie:

- Programów badawczych (m.in. dla stref archeologicznych);
- Programów zabezpieczających i remontowych;
- Programów funkcjonalno-przestrzennych np. dla turystyki krajoznawczej;

Ponadto proponuje się, aby istniejące powiązania funkcjonalno-przestrzenne wykorzystać i rozwijać np. dla potrzeb agroturystyki, uzupełnionej o turystykę pieszą i rowerową, dla której można adaptować istniejące zespoły parkowo dworskie, dawną kolejkę wąskotorową czy też szlaki historyczne.

W zasadach gospodarowania przestrzenią gminy i miasta wprowadzono dwie strefy:

- „**A**” – strefę „ścistej ochrony konserwatorskiej” - dotyczącą obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- „**E**” – strefę „ochrony ekspozycji” - dotyczącą obszarów bezpośrednio przylegających do obiektów i zespołów zabytkowych, związanych z ich ekspozycją.

Strategia Rozwoju Gminy Izbica Kujawska na lata 2016-2020

W Strategii podkreślono, iż gmina posiada interesującą historię, której wyrazem są obiekty i miejsca zabytkowe oraz wydarzenia, mogące stanowić podstawę utworzenia produktu turystycznego. Ponadto, Park Kulturowy Wietrzychowice może stać się marką, dzięki której powstaną nowe inwestycje powiązane tematycznie, a służące rozwojowi turystyki, np. park tematyczny, centrum historyczno-naukowo-turystyczne o skali ogólnokrajowej.

W ramach Celu strategicznego 3: Kreowanie i promocja markowego produktu turystycznego gminy związanego z funkcjonowaniem na jej terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice, postuluje się realizację następujących celów operacyjnych:

1. Wspieranie rozwoju i promocji Parku Kulturowego Wietrzychowice, w tym przystąpienie (i czynny udział) do Europejskiego szlaku megalitów;
2. Opracowanie strategii wykorzystania potencjału turystycznego związanego z funkcjonowaniem na terenie gminy Parku Kulturowego Wietrzychowice;
3. Działania wspierające powstanie inwestycji powiązanych tematycznie z Parkiem Kulturowym Wietrzychowice, a służących rozwojowi turystyki w gminie, w tym budowa parku tematycznego;
4. Współpraca z sąsiednimi jednostkami, powiatem i województwem w zakresie uzgadniania spójnego kalendarza wydarzeń kulturalnych i turystycznych;
5. Rozwój i budowa współpracy gmin przy wykorzystaniu potencjału kulturowego parku Kulturowego Wietrzychowice.

Ponadto, dla Celu strategicznego 5: Ochrona środowiska oraz miejsc cennych przyrodniczo i kulturowo wyszczególniono m.in. cele operacyjne w postaci „zachowania, ochrony, promowania i rozwoju dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego” oraz „renowacji, remontów obiektów zabytkowych”.

Rozdział II: Prognoza

1. Analiza SWOT – słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń

W ramach przeprowadzania prognozy funkcjonowania Parku i związaną z tym analizą, sporządzona została analiza SWOT, stanowiąca technikę służącą do porządkowania i analizy informacji. Nazwa analizy SWOT stanowi akronim angielskich słów określających cztery elementy składowe analizy (Strengths – silne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse, okazje i Threats – zagrożenia). Wykonanie analizy SWOT w przebiegu sporządzenia Planu Ochrony Parku Kulturowego jest rekomendowane w instrukcjach wydanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Przedstawioną poniżej analizę SWOT dokonano pod kątem stanu zachowania i rozwoju Parku Kulturowego Wietrzychowice oraz znajdujących się na jego terenie obiektów zabytkowych.

Mocne strony:

1. Obiekty megalityczne w Wietrzychowicach, stanowiące zabytki reprezentatywne w skali europejskiej, mogące przy właściwym wykorzystaniu stać się atrakcją turystyczną regionu;
2. Dobrze rozbudowana infrastruktura drogowa w bezpośredniej bliskości Parku Kulturowego Wietrzychowice, wpływająca pozytywnie na możliwy rozwój turystyki krajoznawczej i dostęp do zabytków;
3. Właściwe oznakowanie na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice i znajdujące się na jego terenie tablice informacyjne;
4. Określenie zabytkowych wartości krajobrazu kulturowego i zasad jego ochrony w opracowanych studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego;
5. Wykonane na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice kompleksowe badania archeologiczne;
6. Przeprowadzone bieżące prace zachowawcze i pielęgnacyjne,
7. Nienaruszone walory widokowo-przestrzenne;
8. Istniejące elementy rekreacyjne i małej architektury;
9. Jednostka zarządzająca Parkiem Kulturowym Wietrzychowice - Miejsko Gminne Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej;
10. Stała opieka merytoryczna i wsparcie organizacyjne udzielane przez środowisko naukowe, w tym przede wszystkim przez Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi i Fundację Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego

11. Atrakcyjne działania promujące Park Kulturowy Wietrzychowice, w tym organizowany corocznie Festiwal Archeologiczny, wydawnictwa popularnonaukowe, udział Parku w filmach dokumentalnych;

Słabe strony:

1. Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego
2. Brak postulowanego ośrodka muzealnego i edukacyjno-turystycznego zabezpieczającego ruch turystyczny oraz popularyzującej wiedzę o zabytkach;
3. Brak dostatecznej świadomości dotyczącej wagi i potrzeby ochrony zabytków archeologicznych pośród mieszkańców gminy;
4. Brak stałego nadzoru i zabezpieczenia obiektów archeologicznych znajdujących się na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice;
5. Stan grobowców wymagający rewitalizacji;
6. Brak rozwiniętej bazy noclegowej w bezpośrednim pobliżu Parku Kulturowego Wietrzychowice;
7. Brak dostatecznej ilości ścieżek i tras turystycznych oraz rowerowych umożliwiających pełne wykorzystanie potencjału turystycznego Parku Kulturowego Wietrzychowice;
8. Niedostateczne oznaczenie dróg do Parku Kulturowego Wietrzychowice za pomocą wyraźnych znaków wskazujących trasę;
9. Brak parkingu o utwardzonej nawierzchni obsługującego Park,
10. Nieadekwatna ochrona prawna zabytków znajdujących się na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice ze względu na nieprecyzyjne wpisy do rejestru zabytków;

Szanse:

1. Rozwój gospodarki poprzez właściwe wykorzystanie walorów obiektów zabytkowych w celach turystycznych;
2. Możliwość uznania Parku Kulturowego Wietrzychowice za pomnik historii;
3. Potencjał do wpisania grobowców megalitycznych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
4. Powstawanie nowych ścieżek historycznych, ścieżek rowerowych i turystycznych oraz idący za tym rozwój infrastruktury;
5. Kreowanie nowego produktu turystycznego;
6. Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z rozbudową infrastrukturalną Parku Kulturowego Wietrzychowice;
7. Popularyzacja archeologii i historii oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu;
8. Współpraca z sąsieniami gminami w zakresie wspólnych działań rozwojowych, a także możliwość współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.

Zagrożenia:

1. Dewastacja lub dewaloryzacja obiektów zabytkowych związana z niewykorzystaniem istniejących zabytków;
2. Intensywna gospodarka rolna w otulinie Wietrzychowic i Gaju,
3. Zniszczenia zabytków archeologicznych spowodowane wandalizmem;
4. Brak wykorzystania pełnego potencjału istniejących obiektów zabytkowych w celu promocji turystyki;
5. Dokonywane zmiany krajobrazu i widoku na zabytek w związku z rozwojem gospodarczym regionu;
6. Zagrożenia płynące z działalności „poszukiwaczy skarbów”, mogących doprowadzić do zniszczenia stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice;
7. Utrzymanie się niskiej świadomości mieszkańców gminy w tematyce ochrony zabytków; w konsekwencji płynący z tego brak zainteresowania, wiedzy i utożsamiania się z historią regionu.

2. Uwarunkowania rozwojowe krajobrazu

Z przeprowadzonej analizy SWOT wynika, iż obiekty megalityczne znajdujące się na terenie Parku Kulturowego w Wietrzychowicach mają ogromne znaczenie naukowe, jak i wielki potencjał turystyczny i edukacyjny. Atrakcyjność grobowców kujawskich oraz bardzo korzystne położenie przyrodniczo-krajobrazowe sprawia, że Park ma wszelkie podstawy aby stać się motorem napędowym turystyki regionu oraz elementem znacząco podnoszącym rozpoznawalność Gminy i Miasta Izbicy Kujawskiej.

Właściwe wykorzystanie potencjału turystycznego poprzez wykreowanie reprezentacyjnego produktu turystycznego, jakim są megality w Wietrzychowicach, przyczyni się istotnie do rozwoju lokalnej gospodarki, jak i do tworzenia nowych miejsc pracy. Wraz z rozwojem rozpoznawalności i zwiększenia ruchu turystycznego, można oczekiwać dalszego rozwoju infrastrukturalnego regionu oraz inwestycji, poczynionych zarówno przez organy rządowe, samorządowe, ale także inwestorów prywatnych.

W bezpośredniej bliskości Parku znajduje się dobrze rozbudowana sieć drogowa, w tym węzeł autostradowy A1, umożliwiająca łatwy dostęp do obiektów zabytkowych. Zdecydowanym atutem w promocji i budowie rozpoznawalności Parku Kulturowego Wietrzychowice jest corocznie organizowany Festyn Archeologiczny, który ma niebagatelne znaczenie zarówno pod względem edukacyjnym, jak i turystycznym.

Należy jednak zauważyć, że w otoczeniu Parku brakuje wytyczonych tematycznych tras turystycznych, które powinny uwzględniać istnienie rezerwatu archeologicznego. W chwili obecnej

brakuje ścieżek historycznych, poświęconych wyłącznie zabytkom neolitycznym odkrytym na terenie gmin Boniewo, Lubraniec i Izbica Kujawska. Stworzenie takich tras oraz dalsza rozbudowa infrastruktury turystyczno-wypoczynkowej, ze szczególnym naciskiem na rozbudowę ścieżek rowerowych, znacząco wpłynęłaby na rozwój i popularność Parku.

Czynnikiem hamującym dalszy rozwój Parku Kulturowego Wietrzychowice jest brak rozwiniętej infrastruktury towarzyszącej. Wymaga jednak podkreślić, że obiekty małej architektury – jak ławki i wiaty na terenie Parku już istnieją. Dalsza rozbudowa infrastruktury w kierunku ośrodka muzealnego i edukacyjno turystycznego jest jednak utrudniona poprzez brak uzbrojenia terenu Parku w media (energia elektryczna, sieć wodno-kanalizacyjna). Planując dalszy rozwój Parku należałoby rozważyć rozwiązania mające na celu rozbudowę infrastruktury technicznej w celu uzbrojenia terenu znajdującego się poza wpisem do rejestru zabytków (strefa ochrony „B” oraz część strefy „C” bezpośrednio przylegającej do lasu wietrzychowickiego) w podstawowe media, bądź zapewnienie bardziej rozwiniętej infrastruktury towarzyszącej nie-trwale związanej z gruntem. Obszary tworzenia zaplecza Parku powinny zostać jak najszybciej określone poprzez opracowanie miejscowego planu zagospodarowania terenu.

Wszelkie działania inwestycyjne muszą jednak zostać poprzedzone poprzez działania mające na celu uporządkowanie stanu prawnego Parku Kulturowego Wietrzychowice, poprzez zinterpretowanie obszaru wpisów do rejestru zabytków bądź ewentualną zmianę lub wydanie nowej decyzji w sprawie wpisów do rejestru zabytków, precyzyjnie określającą obszar wpisu.

Zabytki archeologiczne znajdujące się na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice i w jego sąsiedztwie mają wielki potencjał edukacyjny w ramach propagowania wiedzy z zakresu historii i archeologii. Obiekty na terenie Parku mogą posłużyć jako atrakcyjny czynnik motywujący zarówno młodzież, jak i osoby dorosłe w poszerzaniu wiedzy o dziedzictwie archeologicznym dość marginalizowanej w systemie edukacji powszechnej. Działania edukacyjne przysłużą się także do zwiększenia wagi i świadomości mieszkańców dotyczącej właściwego zagospodarowania i ochrony zabytków, jak i związania z historią regionu. Z tych względów należy rekomendować zorganizowanie i powołanie do życia jednostki muzealnej, stanowiącego wsparcie naukowe i dydaktyczne działań podejmowanych na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice i w jego szeroko pojmowanym rejonie. Podstawą merytoryczną powstania tego typu instytucji są wyniki długotrwałych i kompleksowych badań archeologicznych, zgromadzone kolekcje zabytków archeologicznych oraz stała współpraca ze środowiskiem naukowym, w tym z Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, Fundacją Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego

Wraz ze wzrostem atrakcyjności miejsca i większym napływem turystów należy przedsięwziąć środki mające na celu zapobieganie dewastacji i wandalizmowi obiektów zabytkowych. Szczególne zagrożenie mogą stanowić tzw. "poszukiwacze skarbów", którzy często nieodwra-

calnie niszczą stanowiska archeologiczne. Należy wypracować zasady monitoringu i nadzoru nad obiektami archeologicznymi znajdującymi się na terenie parku. Podkreślić należy, iż uczyniono już w tym kierunku istotny krok, poprzez powołanie jednostki zarządzającej, która odpowiada za bieżące utrzymanie i nadzór nad obiektami znajdującymi się na terenie Parku – tj. Miejsko Gminnego Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej.

3. Strefy ochronne obszaru

Cmentarzysko megalityczne w Wietrzychowicach zostało wpisane do księgi rejestru zabytków archeologicznych nowopowstałego województwa kujawsko-pomorskiego pod numerem C/69. Wchodzący w skład Parku Kulturowego Wietrzychowice grobowiec w Gaju został wpisany do rejestru zabytków archeologicznych województwa kujawsko-pomorskiego pod numerem C/136. Obszary wpisane do rejestru zabytków są zaznaczone odręcznie na dołączonych do wpisu mapach. Nieprecyzyjność wpisów jest przedmiotem odrębnej analizy przedmiotowego opracowania.

W związku z powyższymi ustaleniami, na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice, wokół pięciu grobowców megalitycznych i w ich bezpośrednim otoczeniu, wyodrębniono strefę ochrony "A". Przyjęto, że granicą strefy są granice dawnego rezerwatu archeologicznego, które aktualnie pokrywają się z pododdziałem „j” w oddziale 1A, położonym w obrębie ewidencyjnym Wietrzychowice, w leśnictwie Rogóżno. Obszar strefy ochrony "A" stanowi doprecyzowanie obecnego, niedookreślonego wpisu do rejestru zabytków, które jednak należy uważać za tymczasowe. Ostateczne ustalenia powinny zostać podjęte przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu.

Pozostała część działki geodezyjnej 97, nieobjęta strefą ochrony "A" stanowi strefę ochrony "B". Podyktowane jest to występowaniem substancji zabytkowej na znacznej części terenu stanowiącego bezpośrednio otoczenie grobowców megalitycznych. Z uwagi na długotrwałe zalesienie tego terenu są to źródła stosunkowo dobrze zachowane, a więc cenne naukowo. Należy zauważyć, że doprecyzowanie wpisu do rejestru zabytków i mogące za tym pójść rozszerzenie wpisu stanowi o zasadności objęcia pewną formą ochrony również reszty działki okalającej obiekty zabytkowe.

Ze względu na aspiracje Parku Kulturowego Wietrzychowice do uznania za pomnik historii, a w dalszej perspektywie - wpisania na Listę Światowego dziedzictwa UNESCO, konieczne staje się zadbanie o prawidłową ekspozycję obiektów zabytkowych i zapewnienie właściwego widoku na zabytek. Z tego względu, ustanawia się strefę ochrony "C" obejmującą działki sąsiadujące z Parkiem Kulturowym Wietrzychowice. Dodatkowym argumentem za ustanowieniem takiej strefy jest występowanie licznych stanowisk, na których rozpoznano wartościowe źródła archeologiczne stanowiące z cmentarzyskiem megalitycznym jedną strukturą osadniczą. W ramach

strefy ochrony "C", pełniącej funkcję otuliny obiektów zabytkowych, zakazuje się wprowadzania obiektów technicznych i przemysłowych mogących stanowić dominanty wysokościowe lub przestrzenne oraz obiektów o szkodliwym lub uciążliwym charakterze dla środowiska lub zdrowia ludzi. Dla opisywanej strefy rekomenduje się utrzymanie jej rolniczego krajobrazu jako najbardziej odpowiedniego dla otoczenia Parku Kulturowego Wietrzychowice.

Strefa ochrony obejmująca grobowiec megalityczny w Gaju znajduje się w zachodnio-południowej części działki 274/1; od zachodu sąsiadując z działką ościenną, natomiast od południa, północy i wschodu z drogą lokalną łączącą budynek Nadleśnictwa Koło z Drogą Wojewódzką nr 270. W centralnej części działki stanowiącej strefę ochrony znajduje się częściowo zrekonstruowany grobowiec megalityczny, który wraz z jego bezpośrednim otoczeniem znajduje się w strefie ochrony "A". Reszta wydzielonej części działki, będąca jego otuliną stanowi strefę ochrony "C". Pozostała część działki 274/1, na której znajdują się budynki Nadleśnictwa Koło, nie znajduje się w strefie ochrony. Również i w tym przypadku obszar strefy ochrony "A" stanowi doprecyzowanie obecnego, niedookreślonego wpisu do rejestru zabytków. Jest to stan niezadawalający, który powinien zostać jak najszybciej zmieniony. Obszar chroniony powinien zostać powiększony i obejmować obszar całego grobowca nr 1

Mapę stref ochrony zawarto w załączniku nr 2 i 5 do niniejszego opracowania. Szczegółowy zakres zaleceń dla poszczególnych stref ochrony określono natomiast w Rozdziale III Planu.

Rozdział III: Ustalenia i wytyczne

1. Aktualizacja decyzji o wpisie do rejestru zabytków

Jak zaznaczono w niniejszym opracowaniu, obszar wpisu do rejestru zabytków grobowców w Wietrzychowicach i grobowca w Gaju jest określony nieprecyzyjnie, co uniemożliwia jednoznaczne określenie terenu objętego ochroną prawną.

Zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. 2022 poz. 840 - dalej ustawa u.o.z.) do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W doktrynie prawniczej nie ma wątpliwości, że decyzja o wpisie do rejestru zabytków jest decyzją administracyjną w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tj. Dz.U. 2021 poz. 735 ze zm. - dalej KPA). Decyzja o wpisie do rejestru zabytków stanowi jednostronny akt organu administracji publicznej o władczym charakterze, wydany z konkretną podstawą prawną i rozstrzygający w indywidualnie oznaczonej sprawie o prawach i obowiązkach podmiotu będącego dysponentem zabytku [zob. Cherka Maksymilian (red.), Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz, LEX 2010].

Ze względu na czynniki podane w niniejszym opracowaniu, obecny wpis do rejestru zabytków należy uznać za niepełny i nazbyt nieprecyzyjny. W obliczu obecnego stanu wiedzy poczynionego na podstawie dokonanych badań archeologicznych należy uznać, że wpis do rejestru zabytków w obecnym kształcie nie odpowiada w pełni faktycznemu stanowi zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie Parku Kulturowego Wietrzychowice, a także nie zabezpiecza ich prawnie w dostateczny sposób. Prowadzi to do konkluzji, iż zakres wpisu do rejestru zabytków powinien zostać zmieniony tak, aby w świetle obecnych ustaleń badawczych odpowiadał stanowi rzeczywistemu.

W tym miejscu należy dodać, iż zgodnie z art. 9 ust. 2 u.o.z. do rejestru zabytków może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Jak wspomniano powyżej, wpis do rejestru zabytków dokonuje się na podstawie decyzji administracyjnej. Aktualizacja, rozszerzenie lub modyfikacja wpisu jest zatem możliwa jedynie w drodze zmiany decyzji administracyjnej. Podstawą prawną zmiany jest art. 155 KPA, zgodnie z treścią którego decyzja ostateczna, na mocy której strona nabyła prawo, może być w każdym czasie za zgodą strony uchylona lub zmieniona przez organ administracji publicznej, który ją

wydał, jeżeli przepisy szczególne nie sprzeciwiają się uchynieniu lub zmianie takiej decyzji i przemawia za tym interes społeczny lub słuszny interes strony.

Postępowanie w zakresie zmiany decyzji jest samodzielnym postępowaniem administracyjnym, którego istotą jest ustalenie przesłanek z art. 155 KPA. Co do zasady przedmiotowe postępowanie wszczyna się z urzędu, dopuszczalne jest jednak także wszczęcie postępowania na żądanie strony. Interes społeczny lub słuszny interes strony wyraża się w istnieniu okoliczności faktycznych interes ten uzasadniających (stan wiedzy w oparciu o przeprowadzone badania archeologiczne) jak i w istnieniu okoliczności prawnych wskazujących na nieadekwatność rozstrzygnięcia (nieprecyzyjność wskazania terenu objętego wpisem do rejestru zabytków). Efektem przeprowadzonego postępowania w sprawie zmiany decyzji jest wydanie przez właściwy organ decyzji administracyjnej w sprawie uchynienia lub zmiany dotychczasowej decyzji.

Należy podkreślić, że działania polegające na zmianie decyzji o wpisie do rejestru zabytków powinny zostać poprzedzone wnioskiem instytucji zarządzającej Parkiem Kulturowym Wietrzychowice – tj. Miejsko Gminnym Centrum Kultury w Izbicy Kujawskiej skierowanym do Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o interpretację obszaru wpisanego do rejestru zabytków grobowców w Wietrzychowicach i Gaju.

2. Kierunki i zakresy działań w strefach ochronnych

W strefie ochrony konserwatorskiej nie należy prowadzić działań związanych z gospodarczym wykorzystaniem zasobów leśnych. Stan obecny powinien być modyfikowany w kierunku uwzględniającym zarówno potrzeby ochrony substancji zabytkowej całego cmentarza, jak i pradziejowego charakteru grobowców jako obiektów widocznych w przestrzeni, a także uwarunkowań wynikających z udostępnienia nekropolii dla zwiedzających. Optymalnym rozwiązaniem będzie wytworzenie krajobrazu tzw. lasu parkowego z nielicznymi drzewami o wysokiej koronie i trawiastymi murawami. Należy również dążyć do poprawy stanu samych zabytków poprzez przeprowadzenie kompleksowej rewitalizacji wszystkich grobowców.

Należy sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, uwzględniający postulaty niniejszego opracowania. Wskazane jest rozwinięcie infrastruktury towarzyszącej Parku. Wszelkie działania inwestycyjne muszą jednak zostać poprzedzone przez działania mające na celu uporządkowanie stanu prawnego Parku Kulturowego Wietrzychowice.

Ewentualne zmiany w strefie ochronny konserwatorskiej powinny być bezwzględnie uzgadniane z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, z uwzględnieniem właściwości miejscowej, tj. Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Toruniu, Delegaturą we Włocławku.

Dla części Parku, objętej gospodarką leśną należy podjąć działania określające zasady współpracy w zakresie ochrony źródeł archeologicznych, w tym przede wszystkim dla objęcia wszystkim prac ziemnych systemowym nadzorem archeologicznym. Należy postulować również wzmocnienie opieki konserwatorskiej nad stanowiskami w strefi „C”, szczególnie w zakresie kontroli nad pracami ziemnymi wykonywanymi na terenie wyznaczonych stanowisk jak i w ich bezpośrednim sąsiedztwie.

3. Sporządzenie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z wyjątkiem morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej oraz terenów zamkniętych, należy do zadań własnych gminy. W celu określenia polityki przestrzennej gminy, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego, rada gminy podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Uchwałą nr 98/2000 Rady Gminy i Miasta Izbica Kujawska z dnia 16 października 2000 r. uchwaliła studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Izbica Kujawska.

W efekcie uchwalenia studium, w celu ustalenia przeznaczenia terenów, w tym dla inwestycji celu publicznego, oraz określenia sposobów ich zagospodarowania i zabudowy rada gminy podejmuje uchwałę o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zwanego "planem miejscowym".

Ustawa o ochronie zabytków reguluje szereg zagadnień związanych z uchwalaniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Przede wszystkim, zgodnie z art. 7 pkt 4 u.o.z. formą ochrony zabytków są ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Obowiązek uwzględnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nakłada art. 18 ust. 1 u.o.z. W szczególności należy przy tym położyć nacisk na ochronę zabytków nieruchomych i ich otoczenia oraz parków kulturowych. Przez ochronę należy rozumieć uwzględnienie:

- 1) krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Projekty i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. Ze względu na umiejscowienie Parku Kulturowego Wietrzychowice, należy mieć również na uwadze art. 20 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tj. Dz. U. z 2022 poz. 672 ze zm.), zgodnie z którym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się ustalenia planów urządzenia lasu dotyczące granic i powierzchni lasów, w tym lasów ochronnych.

Do chwili obecnej gmina Izbica Kujawska nie sporządziła planu miejscowego dla terenu na którym znajduje się Park Kulturowy Wietrzychowice. Należy podkreślić, że sporządzenie planu miejscowego dla terenu Parku oraz działek sąsiadujących wydatnie wpłynie na jakość jego ochrony i możliwość jego wykorzystania do pozytywnego wpływu na rozwój przedsiębiorczości i turystyki na terenie gminy. Sporządzenie takiego planu jest też istotną przesłanką w procedurze przyznawania statusu Pomnika Historii.

Należy także podkreślić, że obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów na których utworzono park kulturowy wynika wprost z art. 16 ust. 6 u.o.z.

4. Wytyczne do Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego

Strefa ochrony	Wytyczne
Obszar: Wietrzychowice	
A	<ul style="list-style-type: none"> — zakaz wprowadzania zabudowy stałej i tymczasowej; — zakaz wprowadzania wygrodzeń; — zachowanie historycznej lokalizacji, układu przestrzennego i relacji megalitów względem siebie; — zachowanie wyglądu zewnętrznego, konstrukcji, budulca i ukształtowania terenu; — utrzymanie powierzchni megalitów jako obszaru niezalesionego; — prowadzenie bieżących prac porządkowych i nadzoru nad obiektami zabytkowymi; — rekomendowane redukcja zadrzewienia i wytworzenia stanu tzw. lasu parkowego; — rekomendowane przeprowadzenie rewitalizacji grobowców;
B	<ul style="list-style-type: none"> — zakaz wprowadzania obiektów nie związanych z funkcją Parku Kulturowego Wietrzychowice; — dopuszczenie lokalizacji obiektu administracyjnego o małej kubaturze, nie zakłócającego ekspozycji obszaru strefy "A"; — dopuszczenie lokalizacji obiektów tymczasowych, nietrwale związanych

	<p>z gruntem, umieszczanych w ramach działalności edukacyjnej i popularyzatorskiej, w szczególności festynów, pokazów i widowisk związanych z działalnością Parku Kulturowego Wietrzychowice;</p> <p>— rekomendowana częściowa eliminacja zieleni wysokiej w ramach prowadzonej gospodarki leśnej, w celu uzyskania ekspozycji widoku na zabytek;</p>
Wspólne dla strefy A i B	<p>— zakaz prowadzenia robót budowlanych, działalności rolniczej, hodowlanej, przemysłowej, handlowej lub usługowej niezwiązanych z działalnością me rytoryczną parku;</p> <p>— zakaz składowania lub magazynowania odpadów;</p> <p>— zakaz umieszczania tablic, napisów i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyłączeniem znaków drogowych, leśnych i znaków związanych z porządkiem i bezpieczeństwem publicznym;</p> <p>— zakaz umieszczania reklam w jakiegokolwiek postaci i rozwiązaniu technicznym;</p> <p>— zakaz lokalizacji obiektów technicznych o znacznych parametrach (np. maszty telekomunikacyjne lub radiowe, wiatraki, farmy fotowoltaiczne, słupy energetyczne wysokiego napięcia),</p> <p>— zakaz prowadzenia przez ten obszar ziemnych instalacji liniowych infrastruktury technicznej,</p> <p>— wprowadzenie jednolitego estetycznie systemu obiektów informacyjnych oraz elementów małej architektury;</p> <p>— wszelkie działania związane z zagospodarowaniem zabytku nieruchomego z otoczeniem prowadzone zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;</p> <p>— wszelkie działania inwestycyjne, a w szczególności roboty ziemne muszą być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;</p> <p>— utrzymanie i zachowanie aktualnych ciągów komunikacyjnych.</p>
C	<p>— zakaz wprowadzania obiektów technicznych mogących stanowić dominanty wysokościowe lub przestrzenne: wież telefonii cyfrowej, wiatraków, farm fotowoltaicznych, wielkokubaturowych lub wielokondygnacyjnych obiektów budowlanych lub technicznych;</p> <p>— zakaz nowych zalesień;</p> <p>— zakaz wprowadzania obiektów o szkodliwym bądź uciążliwym charakterze dla środowiska lub zdrowia ludzi np. ferm zwierzęcych, biogazowni, oczyszczalni ścieków.</p>
Obszar: Gaj	
A	<p>— zakaz wprowadzania zabudowy stałej i tymczasowej;</p> <p>— zakaz wprowadzania wygradzeń;</p> <p>— zachowanie historycznej lokalizacji, układu przestrzennego i relacji megalitów z otoczeniem;</p> <p>— zachowanie w stanie istniejącym wyglądu zewnętrznego, konstrukcji, budulca i ukształtowania terenu;</p> <p>— utrzymanie powierzchni megalitu jako obszaru niezalesionego;</p>

	— prowadzenie bieżących prac porządkowych i nadzoru nad obiektami zabytkowymi;
C	— zakaz wprowadzania obiektów technicznych mogących stanowić dominanty wysokościowe lub przestrzenne: wież telefonii cyfrowej, wiatraków, farm fotowoltaicznych, wielkokubaturowych lub wielokondygnacyjnych obiektów budowlanych lub technicznych; — zakaz nowych zalesień; — zakaz wprowadzania obiektów o szkodliwym bądź uciążliwym charakterze dla środowiska lub zdrowia ludzi np. ferm zwierzęcych, biogazowni, oczyszczalni ścieków.

5. Podjęcie starań o uznanie zabytku za pomnik historii.

Zgodnie z art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 15 u.o.z. stanowi, że Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Wniosek może złożyć także, na podstawie art. 15 ust. 2 u.o.z. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

Niewątpliwie Park Kulturowy w Wietrzychowicach, na terenie którego znajdują się neolityczne grobowce kultury pucharów lejkowatych stanowi jeden z najstarszych i najcenniejszych obiektów europejskiego dziedzictwa kulturowego, wobec czego spełnia przesłanki ustawowe:

- wpisu do rejestru zabytków lub parku kulturowego;
- szczególnej wartości dla kultury;

prowadzące do uznania za pomnik historii. Podniesienie rangi zabytków do statusu pomnika historii jest szczególną formą nobilitacji.

Zgodnie z informacjami Narodowego Instytutu Dziedzictwa pomnikami historii mogą być zabytki archeologiczne takie jak pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej, które:

- stanowią trwałe ślady egzystencji lub działalności człowieka;
- zawierają czytelne nawarstwienia kulturowe;
- zawierają wartościowe wytwory kultury materialnej;

Wobec powyższych ustaleń, należy uznać, że wskazane jest podjęcie starań, mających na celu uznanie Parku Kulturowego Wietrzychowice za pomnik historii. Warto mieć przy tym również na uwadze, że zgodnie z art. 15 ust. 4 minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na "Listę dziedzictwa światowego" w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjętej w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. poz. 190 i 191). Uznanie za pomnik historii jest więc nieodzownym krokiem do uznania obiektu za zabytek rangi światowej.

Podsumowanie

Niniejsze opracowanie stanowi syntetyczną analizę obecnego stanu, prognozowanego rozwoju oraz kierunków i zakresów działań w ramach funkcjonowania Parku Kulturowego Wietrzychowice.

W ramach sporządzenia Planu, przeprowadzono diagnozę obecnie istniejącego Parku Kulturowego Wietrzychowice, w tym opisano obszar, granice i strukturę własnościową, jak i przedstawiono wykaz zabytków i stanowisk archeologicznych opisując ich wartość naukową i kulturową. Określono stan zachowania obiektów zabytkowych na terenie wpisu do rejestru zabytków, jak i poza wpisem. Wskazano stan zagospodarowania i użytkowania terenu, istniejącą komunikację i infrastrukturę techniczną, zasoby przyrodniczy i krajobraz kulturowy. Określono wartość historyczną Parku, a także jego wartości turystyczne, rekreacyjne i edukacyjne. Opisano obszar Parku w dokumentach planistycznych na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

W ramach prognozy przeprowadzono analizę SWOT – słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń. Z analizy SWOT wyprowadzono wnioski, stanowiące o uwarunkowaniach rozwojowych krajobrazu. Określono i opisano strefy ochronne obszaru.

W ustaleniach i wytycznych postuluje się rozszerzenie wpisu do rejestru zabytków, a także podjęcie starań o uznanie Parku Kulturowego Wietrzychowice za pomnik historii. Wskazano także kierunki i zakresy działań w strefach ochronnych, a także zawarto wytyczne do Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego.

Stan zachowania dziedzictwa kulturowego jest jedną z najważniejszych kwestii należących do zadań własnych gminy. Zabytki znajdujące się na jej terenie mają wpływ na wiele sfer życia mieszkańców: rozwój gospodarczy, turystykę, ale również atrakcyjność terenów przeznaczonych do zamieszkania czy inwestycji. Stan zachowania zabytków ma także wpływ na prestiż na arenie lokalnej i ogólnopolskiej. Pomijając kwestie gospodarcze, prawidłowe zachowanie materii zabytkowej jest istotne ze względu na fakt, iż zabytki stanowią trwały związek i łączność z historią i przeszłością ośrodków wchodzących w skład jednostki terytorialnej. Zachowanie materii zabytkowej jest wybitnie istotnym czynnikiem, który pozwala zachować gminom ich historyczną tożsamość.

Plan Ochrony Parku Kulturowego jest zatem elementem polityki samorządowej i będzie służył podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków znajdujących się na terenie Parku, jak i promowania dziedzictwa kulturowego.

Spis rycin

- Ryc. 1. Zdjęcie lotnicze grobowców kujawskich w Wietrzychowicach (fot. Rafał Brzejszczak, Archiwum Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego)
- Ryc. 2. Rozmieszczenie grobowców kujawskich na Kujawach oraz zasięg ich występowania w Polsce, stan na 2019 r. (wyk. Rafał Brzejszczak, Archiwum Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego);
- Ryc. 3. Obstawa kamienna grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, widok w czasie badań wykopaliskowych w 1935 r. (fot. Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 4. Schematyczne przedstawienie podstawowych elementów grobowców kujawskich w Wietrzychowicach (wyk. Rafał Brzejszczak, Archiwum Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego);
- Ryc. 5. Grupa pracowników wykopaliskowych na tle zrekonstruowanego grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, prawdopodobnie 1936 r. (fot. Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 6. Wietrzychowice, po otwarciu rezerwatu archeologicznego, prawdopodobnie 1971 r. Od prawej Eugeniusz Paliwoda, nadleśniczy Witold Warlich, prof. Konrad Jażdżewski, Stefania Jażdżewska, Marian Skoczylas (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 7. Zdjęcie lotnicze rekonstrukcji grobowca nr 1 w Gaju (fot. Rafał Brzejszczak, Archiwum Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego);
- Ryc. 8. Badania wykopaliskowe w sąsiedztwie grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, w 2016 r. (Archiwum Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego);
- Ryc. 9. Położenie Parku Kulturowego Wietrzychowice;
- Ryc. 10. Lokalizacja Parku Kulturowego Wietrzychowice na mapie w skali 1 : 25 000;
- Ryc. 11. Fotokopia załącznika graficznego dołączanego do aktualizacji wpisu z 1986 r. (Archiwum WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku);
- Ryc. 12. Mapa projektowanego rezerwatu w Wietrzychowicach z 1967 r. (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 13. Fotokopia planu lasu w Wietrzychowicach załączonego do korespondencji między Nadleśnictwem Koło a WKZ we Włocławku z 1992 r. (Archiwum WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku);
- Ryc. 14. Fotokopia załącznika graficznego dołączanego do wpisu z 1987 r. (Archiwum WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku);
- Ryc. 15. Wietrzychowice, st. 1. Plan wykopów archeologicznych z lat 2015-2017 (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);

- Ryc. 16. Gaj, st. 1. Plan wykopów archeologicznych (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 17. Park Kulturowy Wietrzychowice, wyniki badań geochemicznych;
- Ryc. 18. Wietrzychowice, st. 1, grobowiec nr 1 w czasie badań wykopaliskowych (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 19. Wietrzychowice, ukończona rekonstrukcja grobowca nr 1, prawdopodobnie 1970 r. (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 20. Wietrzychowice, grobowiec nr 3, widok sprzed rozpoczęcia badań wykopaliskowych w 1935 r. (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 21. Groby w czole grobowca nr 3 w Wietrzychowicach, widok w czasie badań wykopaliskowych w 1935 r. (Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 22. Gaj, grobowiec nr 1, w trakcie badań wykopaliskowych w 1950 r. (fot. Archiwum Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi);
- Ryc. 23. Badania wykopaliskowe grobowca nr 2 w Gaju (fot. Rafał Brzejszczak, Archiwum Fundacji Badań Archeologicznych Imienia Profesora Konrada Jażdżewskiego);
- Ryc. 24. Wietrzychowice, grobowiec nr 1, stan obecny
- Ryc. 25. Wietrzychowice, grobowiec nr 2, stan obecny
- Ryc. 26. Wietrzychowice, grobowiec nr 3, stan obecny
- Ryc. 27. Wietrzychowice, grobowiec nr 4, stan obecny
- Ryc. 28. Wietrzychowice, grobowiec nr 5, stan obecny
- Ryc. 29. Gaj, grobowiec nr 1, stan obecny
- Ryc. 30. Wietrzychowice, element ścieżki edukacyjnej
- Ryc. 31. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej
- Ryc. 32. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej
- Ryc. 33. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej
- Ryc. 34. Wietrzychowice, elementy ścieżki edukacyjnej
- Ryc. 35. Festyn Archeologiczny Wietrzychowice 2022

Spis załączników

Załącznik nr 1. Załącznik graficzny do uchwały nr XXV/143/06 z dnia 18 lipca 2006 r. Rady Gminy i Miasta w Izbicy Kujawskiej

Załącznik nr 2. Strefy ochrony obszaru Wietrzychowice

Załącznik nr 3. Zagospodarowanie obszaru Wietrzychowice

Załącznik nr 4. Źródła archeologiczne obszaru Wietrzychowice

Załącznik nr 5. Strefy ochrony i źródła archeologiczne obszaru Gaj

Literatura

Borucki M., 1882, *Ziemia Kujawska pod względem historycznym, jeograficznym, archeologicznym, ekonomicznym i statystycznym*, Włocławek.

Błaszczak Z, I. Jadczyk, Jażdżewski K., 1970, *Śmieły, pow. Koło*, Informator Archeologiczny: badania 1969, t. 3, s. 97-98

Brzejszczak R., Papiernik P., 2017, *Zastosowanie archeologii lotniczej w poszukiwaniu grobowców kujawskich na obszarze południowych Kujaw*, Acta Arch. Lodz., nr 63, s. 121-132.

Chełmiński M., 1843, *Wspomnienia gospodarskie z pięćdziesięciodniowej podróży po kraju tutejszym, odbytej w roku 1842*, Warszawa

Chmielewski W., 1952, *Zagadnienie grobowców kujawskich w świetle ostatnich badań*, Łódź.

Jadczyk I., 1970, *Sprawozdanie z badań prowadzonych w latach 1967 i 1968 na stanowisku 1 w Wietrzychowicach, pow. Koło*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna, nr 17, s. 125–144

1971, *Sprawozdanie z końcowego etapu prac badawczych na neolitycznym cmentarzysku grobowców kujawskich w Wietrzychowicach, pow. Koło*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna, nr 18, s. 93–102

Jażdżewski K., 1935, *Groby kujawskie kultury pucharów lejkowatych w m. Leśniczówka w pow. włocławskim*, ZOW, R. 10, z. 2, s. 28-29

1936a, *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*. Poznań.

1936b, *Groby kujawskie w Wietrzychowicach w pow. kaliskim (recte: kolskim!) (stan. 1)*, ZOW, R. 11, z. 3, s. 52

1936c, *Groby kujawskie w Obałkach w pow. kolskim (stanowisko 1)*, ZOW, R. 11, z. 4-5, s. 64

1936d, *Groby kujawskie w Lubominie Poduchownym w pow. włocławskim (stanowisko 1)*, ZOW, R. 11, z. 4-5, s. 64-65

1936e, *Groby kujawskie kultury pucharów lejkowatych (faza starsza) w Obałkach, w pow. kolskim*, ZOW, R. 11, z. 8-9, s. 114

1936 f, *Nowe groby kujawskie*, ZOW, R. 11, z. 8-9, s.115.

1936 g, *Groby kujawskie w Żurawicy, w pow. włocławskim*, ZOW, R. 11, z. 8-9, s.116.

1936h, *Olbrzymi grób kujawski w Wietrzychowicach*, ZOW, R. 11, z. 10–11, s. 121–129

1936i, *Groby kujawskie w Wólce Komorowskiej, w pow. kolskim*, ZOW, R. 11, z. 10–11, s. 140.

1961, *Kultura pucharów lejkowatych (Rozważania na temat jej genezy i systematyki)*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna, nr 6, s. 73-110.

1970, *Wzajemny stosunek do siebie elementów północnych, południowych i zachodnich w obrębie kultury pucharów lejkowatych*, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna, nr 17, s. 49–76

Kicka N., 1876, *Żale Żurawickie*, WA, t. 3, s. 79-83

Kondracki J., 2002, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa.

Kozłowski L., 1921, *Groby megalityczne na wschód od Odry*, „Prace i Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, t. 2, Warszawa.

Młynarczyk H., 1982, *Materiały krzemienne z grobowców kujawskich w Sarnowie, Gaju, Leśniczówce i Wietrzychowicach*, Światowit, t. 35, s. 55-93.

Papiernik P., 2009, *Sprawozdanie z archeologicznych badań powierzchniowych przeprowadzonych w strefie ochronnej Parku Kulturowego Wietrzychowice*, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

2011, *Sprawozdanie z archeologicznych badań sondażowych na stanowisku nr 8 w miejscowości Osiecz Mały, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie przeprowadzonych w 2012 roku*, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

2012, *Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych na stanowisku nr 8 w miejscowości Osiecz Mały, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie przeprowadzonych w 2012 roku*, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

2013, *Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych na stanowisku nr 8 w miejscowości Osiecz Mały, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie przeprowadzonych w 2013 roku*, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

2014, *Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 52-46, w 2013 i 2014 roku*, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

2014a, *Sprawozdanie z weryfikacyjnych badań powierzchniowych przeprowadzonych na obszarze Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 53-46, w 2013 i 2014 roku*, mps. w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

2016, *Grobowce kujawskie w Wietrzychowicach i Gaju. Osiemdziesiąt lat badań archeologicznych*, *Zapiski kujawsko-dobrzyńskie*, R. 2015, t. 30: *Osadnictwo i demografia na Kujawach wschodnich i w Ziemi dobrzyńskiej*, s. 13-30.

Papiernik P., Brzejszczak R., Płaza D. K., Wicha J., Wroniecki P., 2020, *In search of lost heritage: non-invasive exploration of the monument al Funnel Beaker culture long barrows in the region of Wietrzychowice in central Poland*, [w:] A. B. Gebauer, L. Sorensen, A. Teather, A. C. Valera (red.), *Monumentalising life in the neolithic. Narratives of changes and continuity*, Oxford & Philadelphia, s. 185-194.

Papiernik P., Kittel P., Płaza D. K., Wicha J., 2018, *The settlement of the Funnel Beaker culture in the region of Wietrzychowice (district of Izbica Kujawska, province of Kuyavia-Pomerania) in the light of the research carried out from 2009 to 2016*, *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna*, nr 47, s. 203-219

Papiernik P., Płaza D. K., 2017, *Park Kulturowy Wietrzychowice na europejskim szlaku megalitów*, Łódź.

Papiernik P., Płaza D. K., Wicha J., 2017, *Osadnictwo kultury ceramiki wstęgowej rytej na terenie Pojezierza Kujawskiego w świetle weryfikacyjnych badań powierzchniowych wykonanych w ramach programu „Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice”*, [w:] *Nowe dane do badań epoki kamienia*, *Acta Arch. Lodz.*, nr. 63, s. 95-111.

2018, *Excavations of the Kuyavian megalithic long barrow no 2 of the Funnel Beaker Culture, situated on site 1 at Gaj, commune of Izbica Kujawska, province of Kuyavia-Pomerania*. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna*, nr 47, s. 443-457.

Papiernik P., Wicha J., 2016, *Sprawozdanie z archeologicznych badań ratowniczo-weryfikacyjnych na stanowisku nr 5 w miejscowości Lubomin, gm. Boniewo, pow. Włocławek, woj. kujawsko-pomorskie, przeprowadzonych w 2016 roku*, Łódź, mps. przechowywany w WUOZ w Toruniu, Delegatura we Włocławku.

Papiernik P., Wicha J., Brzejszczak R., Kittel P., Wroniecki P., 2020, *Źródła archeologiczne w rejonie Parku Kulturowego Wietrzychowice. Tom 1: Prospekcje nieinwazyjne i abiotyczne elementy środowiska geograficznego*, Łódź.

Płaza D., Wicha J., Papiernik P., 2017, *Final paleolithic sites in Kuyavia*, Acta Arch. Lodz., nr. 63, s. 29-38

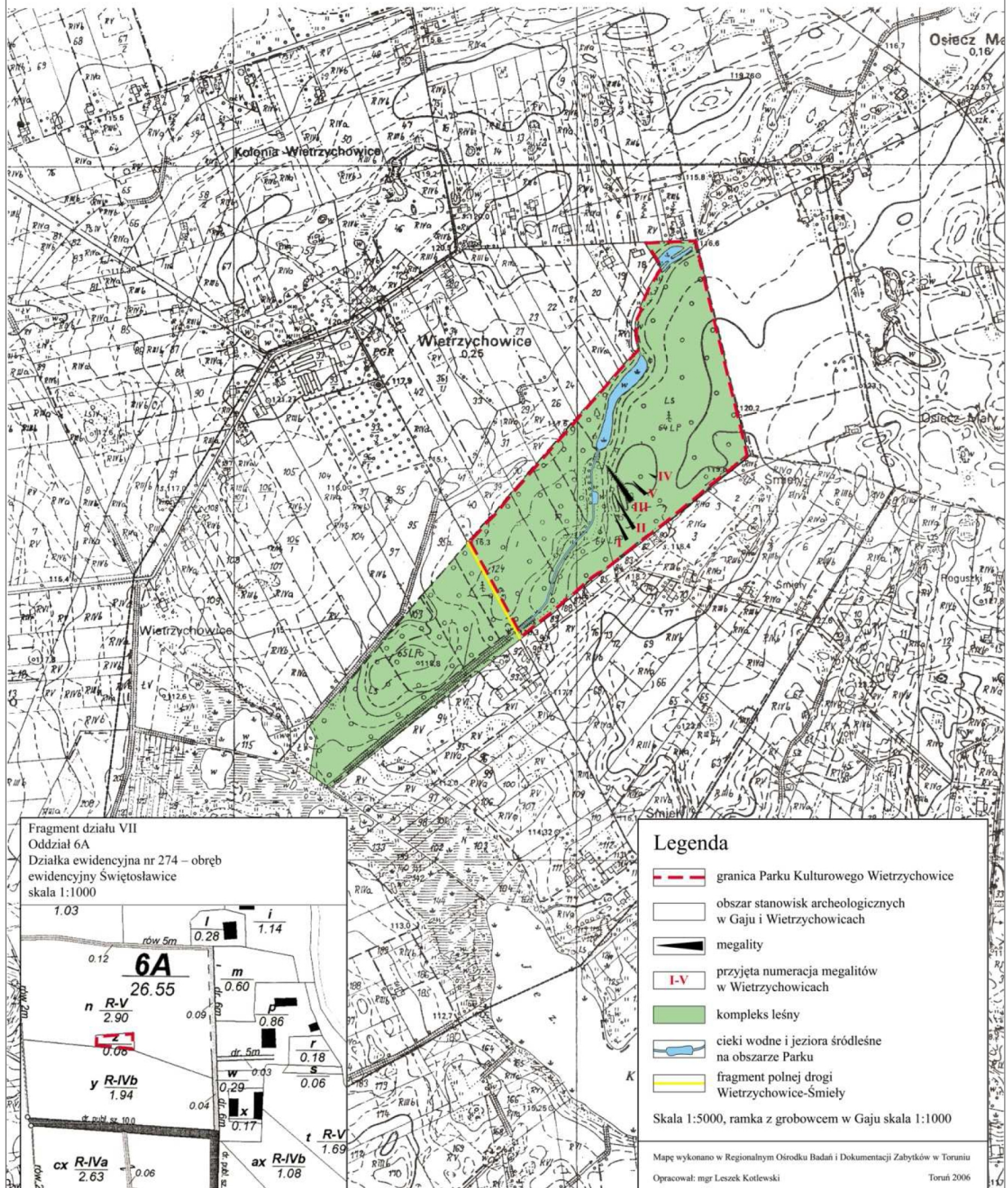
Tetzlaff W., 1961, *Grobowce kultury pucharów lejkowatych ze Zberzynka, pow. Konin i Obątek, pow. Koło*, FAP, t. 12, s. 40–47.

Plan ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice

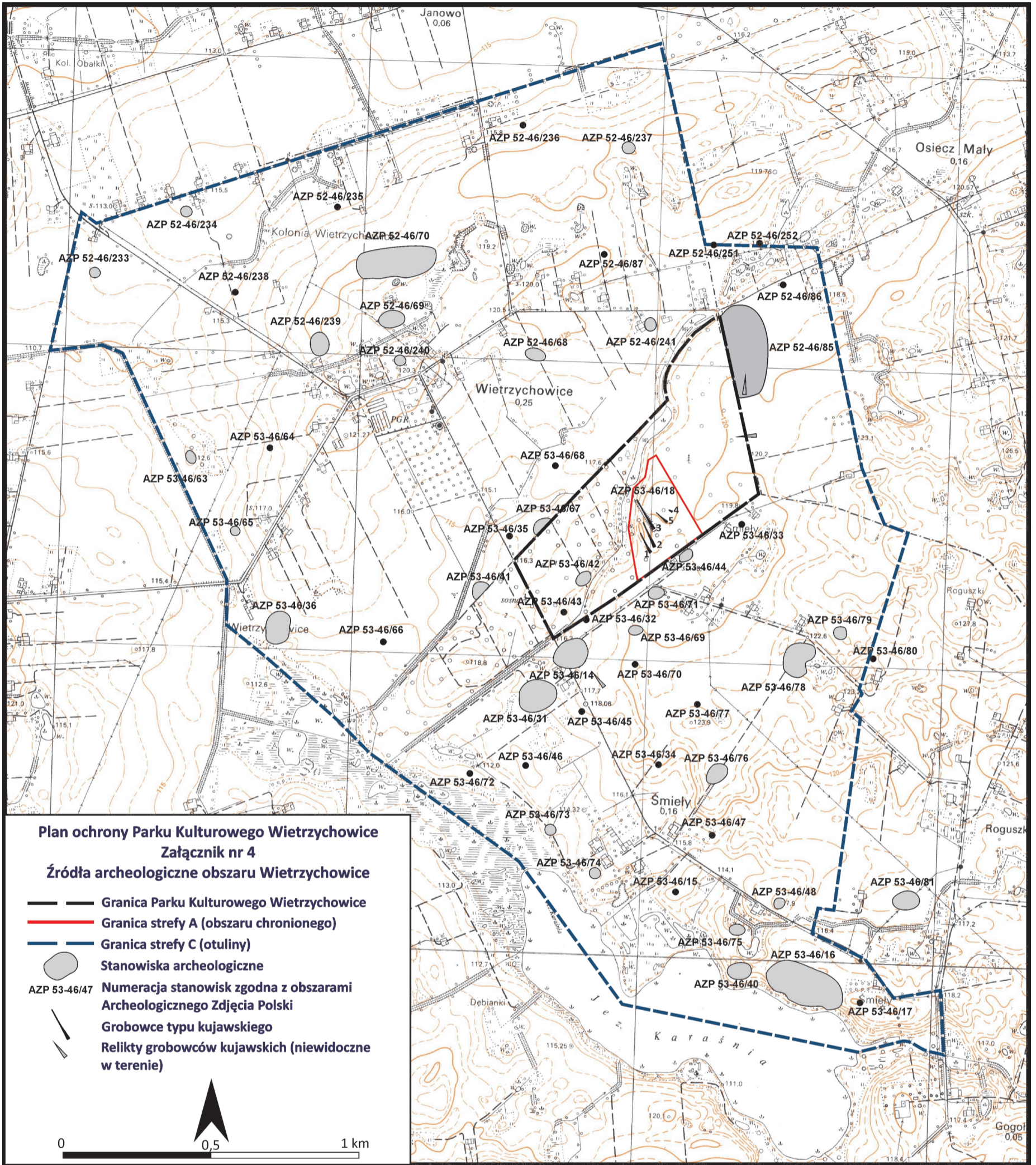
Załącznik nr 1

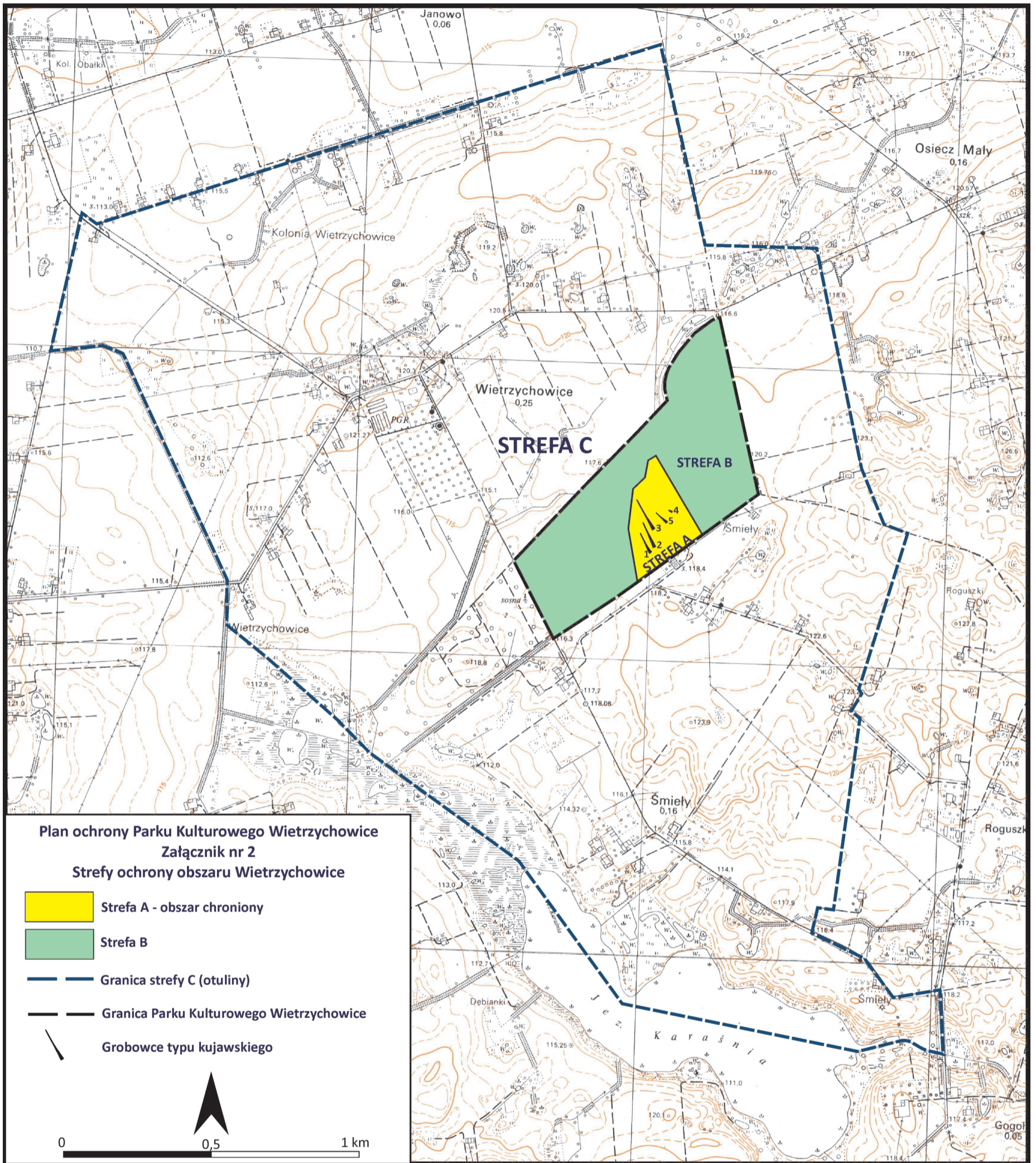
PARK KULTUROWEY WIETRZYCHOWICE

w Wietrzychowicach i Gaju, gm. Izbica Kujawska

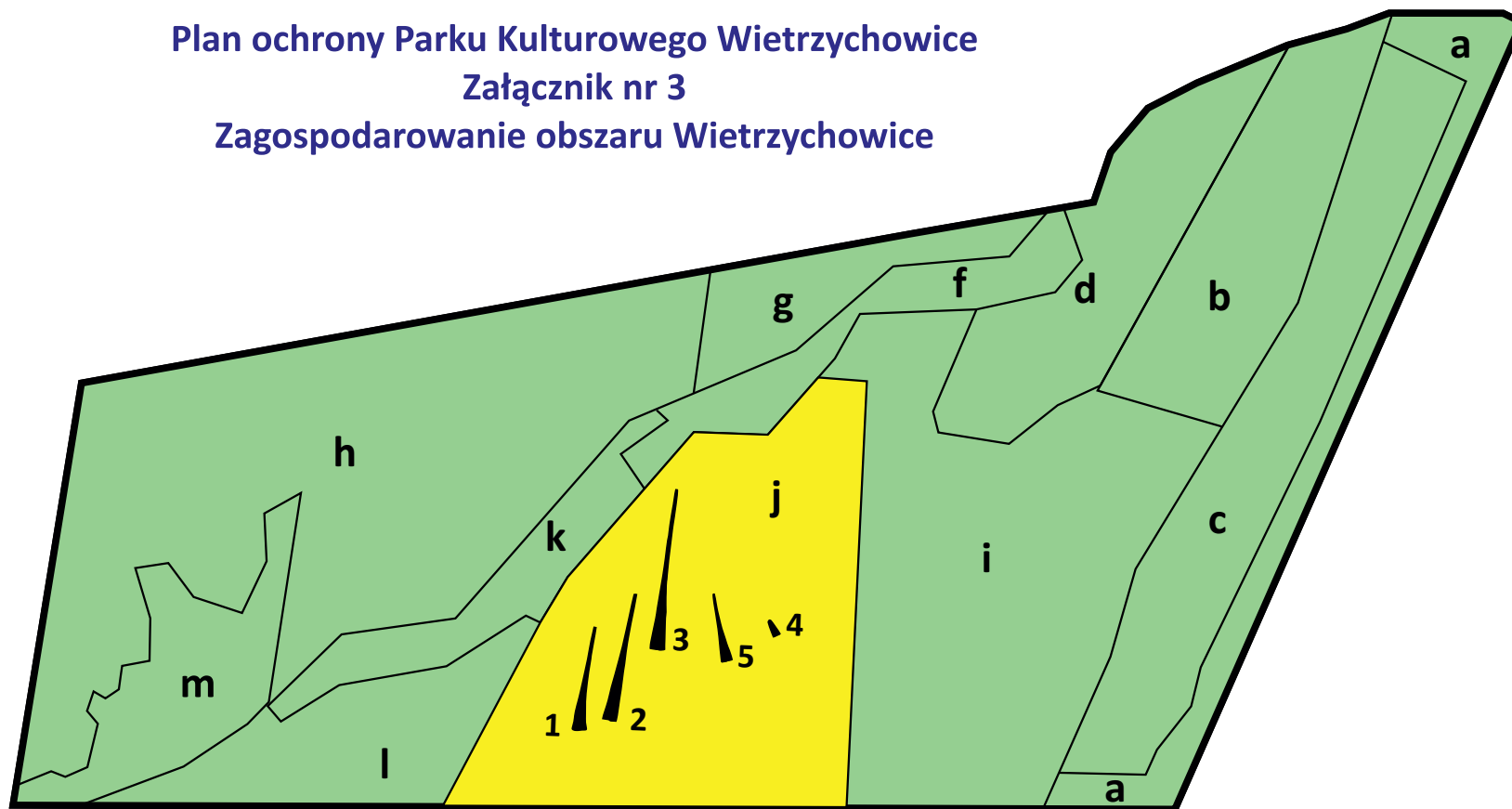

Załącznik graficzny do uchwały nr XXV/143/06 z dnia 18 lipca 2006 r.
Rady Gminy i Miasta w Izbicy Kujawskiej

Plan ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice
Załącznik nr 3
Zagospodarowanie obszaru Wietrzychowice

strefa ochrony konserwatorskiej

obszar poddany gospodarce leśnej

a, b, c, d, f, g,
h, i, j, k, l, m

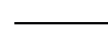
oznaczenia pododdziałów leśnych

grobowce typu kujawskiego

granica Parku Kulturowego Wietrzychowice

granica pododdziałów leśnych

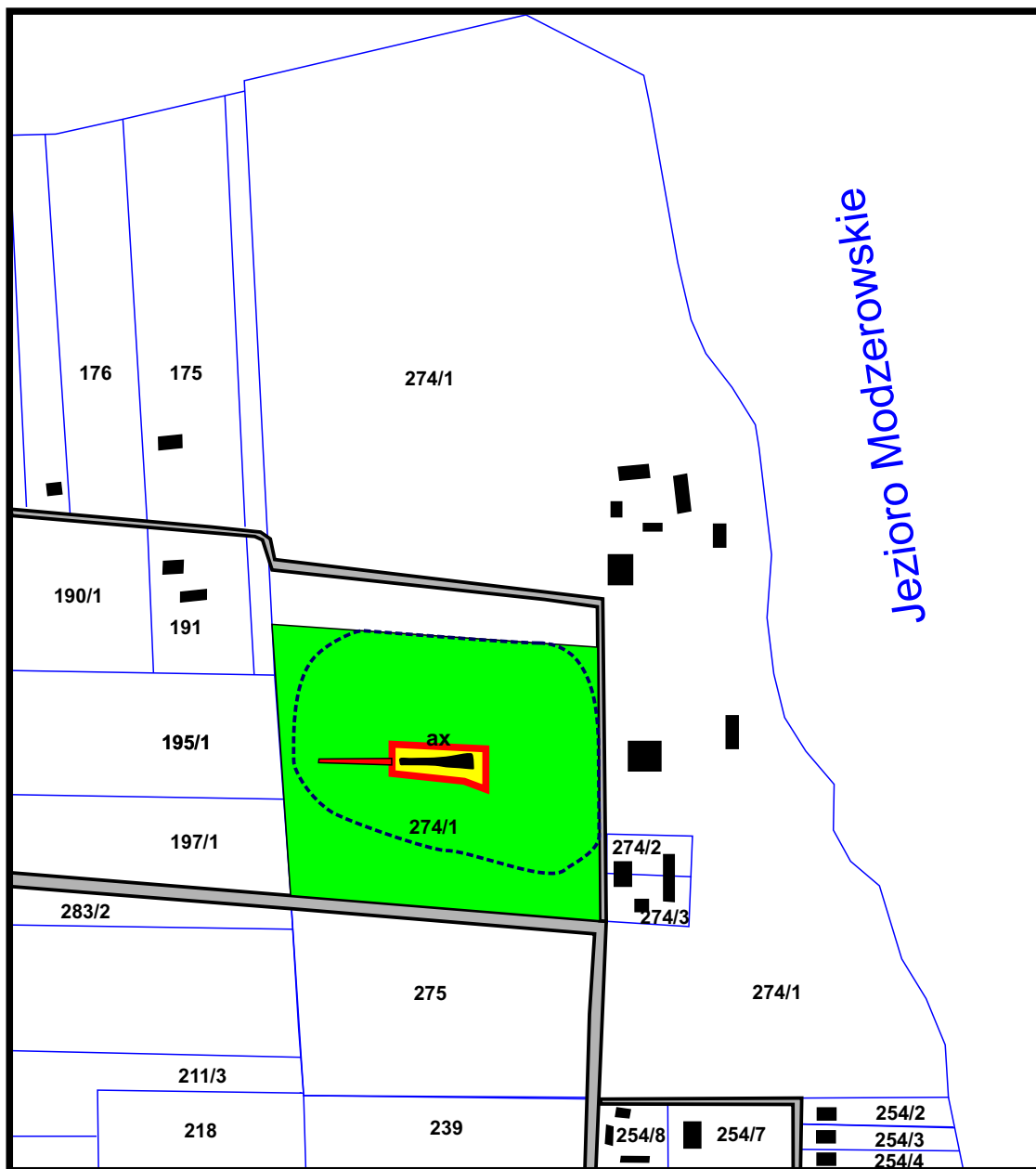
0

0,5 km

Plan ochrony Parku Kulturowego Wietrzychowice
Załącznik nr 5
Strefy ochrony i źródła archeologiczne obszaru Gaj

	strefa A - obszar chroniony		granica Parku Kulturowego Wietrzychowice
	strefa C - otulina		granice działek
	rekonstrukcja części grobowca nr 1		drogi
	niezbadana część grobowca nr 1		zabudowa
	zasięg stanowiska nr 1 Gaju	239	numery działek

